პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდით!

ბრძოლის ხმა

1937 წ. დეკემბერი
პარიზი

№ 76

1937 — DECEMBRE
Paris

ყოველთვიური ორგანო საქ. სოც.-დემ. მუშ. პარტ. ცენტრალური კომიტეტისა

«L' ECHO DE LA LUTTE» — Revue mensuelle duParti Social-Démocrate Ouvr. de Géorgie.

სვიმონ გურგენის ძე მდივანი

ჩვენი გაზეთი შეკრული იყო როცა მივიღეთ მეტად სამწუხარო ცნობა: გარდაიცვალა საქართველოს დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის ამხანაგი, ყოფილი ელჩი ჯერ სომხეთში, შემდეგ ოსმალეთში, ცნობილი საზოგადო მოღვაწე და წევრი ყველა ცენტრალური გაერთიანებისა აქ უცხოეთში—სვიმონ გურგენის ძე მდივანი.

4 დეკემბერს ის თავმჯდომარეობდა პარიზში მრავალრიცხოვან საზოგადო კრებას, 12 დეკემბერს უნდა ყოფილიყო თავმჯდომარეთ სახალხო გვარდიის არსებობის 20 წლის თავის აღსანიშნავ საერთო სხდომაზე, მაგრამ წინღამით ცოტა ცუდათ იგრძნო თავი და ვეღარ დაესწრო, ორშაბათს, შუადღისას კი გარდაიცვალა.

ყველა ჩვენი ქვეყნის ერთგული და გულშემატკივარი უზომო მწუხარებით გაიგებს ამ სამგლოვიარო ცნობას.

ნეკროლოგი და ბიოგრაფია დაიბეჭდება შემდეგ ნომერში.

დასაფლავება მოხდება შაბათს, 18 დეკემბერს, ლევილის სასაფლაოზე 2 საათზე.

უზენაეს საბჭოს არჩევნები *)

«მსოფლიოს ყველაზე უფრო დემოკრატიულ კონსტიტუციის» საფუძველზე დღეს საბჭოთა კავშირში არჩევნები ხდება. ირჩევენ დეპუტატებს ეროვნებათა, და რაც მთავარია, კავშირის უზენაეს საბჭოში.

სანამ კიდევ გასული წლის 5 დეკემბერს კავშირის საბჭოების მე-8 ყრილობა «სტალინის კონსტიტუციას» ოფიციალურათ დაამტკიცებდა, რამოდენიმე თვის განმავლობაში ამ კონსტიტუციის პროექტის გამო მთელ რუსეთის ტერიტორიაზე აუარებელი კრებები ხდებოდა. ყველას იწვევდენ თავიანთი აზრი ღიად და აშკარად გამოეთქვათ და ამ პროექტში შესაფერისი შესწორებებიც შეეტანათ. თან დიდი პროპაგანდა სწარმოებდა კომუნისტურ პარტიაში «თვითკრიტიკის» გასაძლიერებლათ და ხელმძღვანელობის ყოველივე შეცდომის და ნაკლის სინათლეზე გამოსატანათ.

ფართე მასებში შეიქნა შთაბეჭდილება, რომ საბჭოთა დიქტატურაში, ვითომც, ერთნაირ გარდატეხას ქონდა ადგილი და დიქტატურა ნორმალურ იურიდიულ კალაპოტში ჩადგომას აპირებდა. დაიბადა ილიუზია სამოქალაქო თავისუფლებების აღდგენისა, თუ პიროვნების ხელუხლებლობის უზრუნველყოფისა და სხვა. ასეთივე ილიუზიამ თავი იჩინა რუს ემიგრანტულ წრეებშიდაც, რომელნიც საბჭოთა კავშირში ღია პოლიტიკურ ასპარეზზე აზრთა შეჯახებას და შესაფერისათ სხვადასხვა მიმდინარეობათა დარაზმვა-დაჯგუფებაზე ოცნებობდენ.

სტალინს კი თავისი ჩუმი ზრახვები და მიზანი აქვს. არა რეჟიმის ცვლილება და რაიმე პოლიტიკური შეღავათები, არა დიქტატურის სადავის მოშვება, არამედ საბჭოთა ამომრჩევლების დაჯერება, რომ ეს არჩევნები მართლა საყოველთაო აზრის შედეგია და ამ გზით მისი პირადი ბატონობის კიდევ უფრო განმტკიცება.

კრემლის დიქტატორმა მაკიაველური თაღლითობით აალაპარაკა ყველანი და ათქმევინა მათ ყველაფერი, რაც სათქმელი ქონდათ. გამოაშკარავებია მათ მათი უკმაყოფილება და ერთმანეთისადმი შური, ღვარძლი და უნდობლობა. ყველაფერი ეს კი ჩეკისტების მიერ აღნუსხული და ყველა საეჭვო პირები აღრიცხვაზე აყვანილი იქნა.

«სტალინის კონსტიტუციით» დაპირებული თავისუფლებები არა თუ არ გაანაღდეს, არამედ საბჭოთა რუსეთში არასოდეს არ ყოფილა ისეთი აღვირწავარდნილი ტირანია, როგორიც იქ დღეს არის.

უკმაყოფილო და მისთვის არა საიმედო ელემენტების თავიდან მოსაშორებლათ სტალინმა ყოველნაირ ზომებს მიმართა: მთელ რუსეთის ტერიტორიაზე ხელოვნურათ მოწყობილი პროცესები, ცრუ ბრალდებების წამოყენება, გასამართლებით და გაუსამართლებლათ მასიური დახვრეტები, მოწინააღმდეგეთა კრიმინალებათ გამოცხადება, რის გამო ისინი კარგავენ სარჩევნო უფლებას, მათი ციხეებში მომწყვდევა, თუ შორეულ ადგილებში გადასახლება საბჭოთა კავშირში დღეს ჩვეულებრივ მოვლენათ გახდა.

ტერორით, ცეცხლით და მახვილით კრემლის დღევანდელი ბატონები პანიკას ჰქმნიან. მოწინააღმდეგეებს ათრთხობენ და აყუჩებენ და ბუქით და ნაღარით უზენაეს საბჭოს არჩევნებს აწყობენ.

საბჭოთა კონსტიტუციის ერთი მუხლი ამბობს, რომ უზენაეს საბჭოში კანდიდატთა წამოყენების უფლება უზრუნველყოფილია მშრომელთა საზოგადოებრივი ორგანიზაციების და საზოგადოებებისათვის. ვინც საბჭოთა რუსეთის, თუ საქართველოს კომუნისტურ პრესას თვალყურს კი ადევნებს, ის დარწმუნდებოდა, რომ არაფერი ამის მგზავსი სინამდვილეში არ არსებობს.

წინა საარჩევნო კრებებზე არც პროფესიონალური კავშირები, არც კოოპერატივები და არც კულტურული საზოგადოებები არ სჩანან. კრებაზე გამოდის ვინმე ერთი, რომელიც უმრავლეს შემთხვევაში თავის თავს «უპარტიოს» უწოდებს და, ცხადია, მაღლიდან დავალებით, ასახელებს უკვე წინასწარ დანიშნულ კანდიდატს. ამნაირათ დასახელებულ კანდიდატს კრება უკამათოდ და ერთხმად იღებს. კომუნისტურ პრესაში თქვენ ვერ შეხვდებით ვერც ერთ შევთხვევას, რომ საარჩევნო კრებაზე სადმე რუსეთში ორი სხვადასხვა კანდიდატი წამოეყენებიათ და მათ შორის საარჩევნო ბრძოლას ადგილი ქონებოდა. საარჩევნო კრებებზე რაზე არ გინდათ, რომ არ ლაპარაკობდენ. იგონებენ წარსულს, აგვიწერენ, თუ როგორ ცუდათ ცხოვრობდენ წინეთ და რა ბედნიერები არიან ეხლა. მაგრამ ვერც კრებებზე და ვერც პრესაში ერთ სიტყვასაც ვერ გაიგონებთ იმის შესახებ, თუ რა უნდა აკეთონ დეპუტატებმა უზენაეს საბჭოში და რა მიზანი აქვთ მათ მომავალში. საარჩევნო კრებებზე საარჩევნო პლატფორმას და პროგრამას ადგილი არ აქვს.

მთელი არჩევნები გადაქცეულია სტალინისადმი ნდობის გამოცხადების მანიფესტაციათ. «დიდი და გენიალური ბელადი», «საბჭოთა ხალხების მამა» კავშირის მთელ ტერიტორიაზე, თითქმის ყველა საარჩევნო ოლქებშია დასახელებული კანდიდატათ. ყოველივე მხრით მას მუხლმოდრეკით სთხოვდენ დასთანხმებოდა ამა თუ იმ ოლქში კენჭის ყრაზე. მას უკვე უზენაეს საბჭოს პირველ დეპუტატს უწოდებენ. მისი არჩევნებისათვის პლებისციტის ხასიათის მიცემა წინასწარ მომზადებული და მოწყობილი ამბავია. სტალინს არ უნდა არაფრით ჩამორჩეს ამ მხრივადაც ტოტალიტალურ ქვეყნებს.

დაბოლოს სტალინი დასთანხმდა მისი კანდიდატურა წამოაყენოს მოსკოვში. და აი ამ მისი თანხმობის საპასუხოთ, ზოგიერთების წინადადებით, მას ეგზავნება მიმართვები, რომელშიდაც ამრჩევლები განუსაზღვრელ სიხარულს და სიამაყეს გამოსთქვამენ მათი სტალინის მიერ გაბედნიერებისათვის და მათდამი ასეთი დიდი პატივის დადებისათვის.

კრემლის დიქტატორს უკან არ რჩება არც საქართველოს ცნობილი ჩეკისტი ბერია. ამასაც ყავს თავისი კლაკიორები, რომელთა წინადადებით ბერიას ეგზავნება სამადლობელი და «სიხარულით აღსავსე» წერილები და დეპეშები. ამის წინააღმდეგ რაიმეს თქმას აბა ვინ გაბედავს!

ევროპის კულტურულ ქვეყნებში კანდიდატი, თუ არჩეული დეპუტატი ამრჩევლებს ნდობისათვის მადლობას უცხადებს და დაპირებას აძლევს, რომ იქნება ამრჩევლების ერთგული, მათი სურვილის და მისწრაფებების ცხოვრებაში გამტარებელი, საბჭოთა რუსეთში, «მსოფლიოს ყველაზე უფრო დემოკრატიულ ქვეყანაში» კი საოცარი ამბავი ხდება! იქ, წინააღმდეგ, ამრჩევლები არჩეულს ერთგულებაზე ეფიცებიან და მისი სურვილების ზუსტათ შესრულებას პირდებიან. კრებებზე სწარმოებს კანდიდატთა ქება-დიდება და პოპულარიზაცია. ლაპარაკობენ მათზე, თუ ვინ არიან ისინი და რით დაიმსახურეს ბოლშევიკურ პარტიის და «ხალხთა ბელადის» და «დიდი სტალინის» ნდობა. და არჩევნებიც მიმდინარეობს სწორეთ ამ საზომით. საბჭოთა ხელისუფლება არჩევნებში დღეს მონობის და მლიქვნელობის სულისკვეთების უდიდეს კულტივაციას აწარმოებს.

არჩევნების წინ ხელისუფლებამ მისთვის ყველა არა საიმედო პირები მათი პოსტებიდან გადააყენა და სხვადასხვა ზომებით თავიდან მოიშორა; მათ ადგილზე ახალი მონა-მორჩილი ხალხი ჩააყენა და მერმედ შეუდგა საყოველთაო არჩევნებს.

ვის ასახელებს ხელისუფლება კანდიდატებათ და ვის ირჩევს ის უზენაეს საბჭოში?

ასარჩევათ დასახელებული არიან: ცენტრალური და ადგილობრივი მთავრობების წევრები და კომუნისტური პარტიის მთავარი ორგანოების ხელმძღვანელნი, წითელი ჯარის სარდლები და ოფიცრები, ცენტრალური და ადგილობრივი ჩეკის თითქმის ყველა მეთაურები. ამ კანდიდატთა შორის არიან აგრეთვე ორდენოსანი დამკვრელები, სტახანოველები, საბჭოთა კავშირის ყველა ეს წარჩინებულნი, რომელნიც ყველაზე უფრო საიმედონი, უენონი, ოპოზიციონურ სულისკვეთებას მოკლებულნი და დაინტერესებული არიან შენარჩუნებულ იქნას დღევანდელი მდგომარეობა, სადაც ისინი სხვებზე მეტს იღებენ და უკეთ ცხოვრობენ.

წარმომადგენლობითი სისტემას აქვს აზრი და მნიშვნელობა მხოლოთ მაშინ, როცა მოსახლეობა თავის ნების, სურვილის და მსოფლმხედველობის მიხედვით თავისუფლათ ირჩევს წარმომადგენლებს, რომლებმაც უნდა დაიცვას მმართველობის წინაშე ამომრჩეველთა ყველა ინტერესები. საბჭოთა რუსეთში კი ყველაფერი წინააღმდეგ ხდება.

კრემლის ინსტრუქციებით და ბრძანებებით ამომრჩევლებს არჩევნინებენ ისეთ წარმომადგენლებს, რომლებიც თვით ხელისუფლების სამსახურში იმყოფებიან, დიქტატურის გამაგრებას ემსახურებიან და თვით მათ ამომრჩევლებს ებრძვიან. ამ წარმომადგენლებს წარსულში ხალხის სიძულვილის მეტი არა დაუმსახურებიათ რა, რადგანაც ხალხს მათგან დევნა და წვალების მეტი არა ახსოვს რა. აი ასეთ დეპუტატებისაგან იქნება შემდგარი ეროვნებათა და კავშირის უსენაესი საბჭო. ეს ორი საბჭო შემდეგ ერთად აირჩევს 37 კაცისაგან შემდგარ პრეზიდიუმს, რომელიც აღჭურვილია ვეებერთელა უფლებებით და რომელიც იქნება ფაქტიურათ საბჭოთა კავშირის გამგებელი და ბრძანებელი. ამ პრეზიდიუმის თავმჯდომარეთ კი წინასწარ ნავარაუდევია უზენაეს საბჭოს «პირველი დეპუტატი» იოსებ ჯუღაშვილი. ეს უკანასკნელი აფართოებს მისი პიროვნული დიქტატურის ბაზას და უნდა ოფიციალურათ დააკანონოს მთელ საბჭოთა კავშირზე მისი ბატონობა, რათა კიდევ უფრო გააძლიეროს არსებული ტირანია.

ბ. ბ.

---

*) წერილი დაწერილია სანამ არჩევნები მოხდებოდა.

რედ.

* * *

ისტორიული თარიღი

1917 წ. 29 ნოემბერს, ახალი სტილით 12 დეკემბერს, თფილისის მუშათა საბჭოს შეიარაღებულმა ძალამ—გვარდიამ დაიკავა თფილისის არსენალი. მას შემდეგ განვლო ოცი წელიწადი და დღეს ჩვენ ვიგონებთ ამ დღეს, როგორც ისტორიულ თარიღს, როცა პირველათ შევეტაკეთ აბობოქრებულ რუსულ ბოლშევიკურ სტიქიას და დავამარცხეთ. რამ გამოიწვია ეს პირველი შეტაკება, როგორ აგორდა ახალი ძალა და ერთი დაკვრით გასჭრა საბედისწერო კვანძი? ამის პასუხს იძლევა იმ დროინდელი მასალა, ამ საქმეში აქტიურათ ჩაბმული ნ. ჟორდანიას სიტყვები, მის მიერ წარმოთქმული სხვადასხვა დაწესებულებებში დამოთავსებული მის სიტყვათა კრებულში. მოვიყვანთ ამ დოკუმენტებისაგან მთავარ მომენტებს, რაიცა ნათელ ყოფენ გვარდიის შექმნის მიზეზებს და მის გმირულ თავის დადებას.

2 ნოემბერს 1917 წ. ნ. ჟორდანია მიმართავს მუშათა დეპუტატების საბჭოს შემდეგი სიტყვით:

პეტერბურგში ბოლშევიკურ გადატრიალებამ «შეიტანა თფილისის გარნიზონის ზოგ ნაწილში მღელვარება, რაიც საჯაროთ გამოიხატა ამ საბჭოს წასულ სხდომაზე ჯარის კაცების მიერ. მუშათა სექცია თავდაჭერილათ გამოეხმაურა. მოხდა რაღაც გაყოფა ადგილობრივ მუშათა და გარნიზონს შორის. ამის გამო პრეზიდიუმის სურვილია გაიგოს მუშათა აზრი შესახებ გამოსვლებისა. გარნიზონში არის ამ გამოსვლების მომხრენი, რასაც მეთაურობენ სამხედრო ბოლშევიკები. ადგილობრივი სამოქალაქო ბოლშევიკები კი წინააღმდეგია. მუშათა მასებში ეს არ იწვევს თანაგრძნობას და მაშასადამე თუ გამოსვლა მოხდა—ეს იქნება წმინდა სამხედრო, მხოლოდ გარნიზონის მიერ წარმოებული, წინააღმდეგ პეტერბურგის გამოსვლისა, რომელსაც მეთაურობდენ მუშები; ის იქნება სამხედრო ბუნტი ყველა თავისი საშინელი შედეგებით. ჩვენში სამოქალაქო ომი აუცილებლათ გადაიქცევა ნაციონალურ ომათ, სამხედრო ბუნტს მიემატება ბრძოლა რუსებს, ქართველებს, სომხებს და სხვა ეროვნებათა შორის... აქ გამოსვლები დაუშვებელია მით უფრო რომ ფაქტიური ძალაუფლება ჩვენს ხელშია და მისი დაპყრობა შეუძლებელია...» საბჭო მოუწოდებს განსაკუთრებითი რეზოლიუციით გარნიზონს მშვიდობიანობისაკენ.

გარნიზონი შედგებოდა 35.000 რუსის ჯარისკაცებისაგან. ის შეყოყმანდა, მუშათა ავტორიტეტს კიდევ ანგარიშს უწევდა. მაგრამ ჩქარა გამოჩნდა ფრონტიდან მოხსნილი პოლკები, რომელთა შორის ყველაზე აქტიური იყო ყარსის პოლკი. ის დაბანაკდა თფილისში და შეუდგა მზადებას აჯანყებისათვის. აქ საქმეში ებმებიან მთელი ბოლშევიკური ორგანიზაცია და უგზავნიან დეპეშას ლენინის მთავრობას—ჯარი ჩვენსკენაა, ძალაუფლებას ხელში ჩავიგდებთო. ამ დაწყებულ ბრძოლას ასე მოგვითხრობს იგივე ორატორი 4 დეკემბრის სხდომაზე იმავე საბჭოისა:

«დეპეშა გაიგზავნა ორჯერ—23 და 25 ნოემბერს; მეორეში ნათქვამია ვუცდით აპარატთან თქვენ პასუხსო. როგორც კი გაიგო ეს ამბავი აღმასრულებელი კომიტეტის ბიურომ სასწრაფოთ მიიღო ზომები გამოსვლების თავიდან ასაცილებლათ. 26 ნოემბერს მოახდინა წითელი გვარდიის მობილიზაცია. იმავე საღამოს მოხდა საგანგებო სხდომა კავკასიის მუშათა და ჯარის კაცთა დეპუტატების ცენტრის თფილისის აღმასრულებელ კომიტეტის ბიუროსან ერთათ, რომელზედაც ბიუროს დაევალა არაჩვეულებრივი ზომების მიღება, სამხედრო წესების გამოცხადება. იმავე საღამოს ყარსის პოლკს გამოეცხადა დაუყონებლივ გაემგზავროს ჩრდილო კავკასიისაკენ, რაიცა მან, მიღებული გადამჭრელი ზომებით დაშინებულმა, კიდევაც შეასრულა 27 და 28 ნოემბერს. 28-სვე აღმასრულებელ კომიტ. გამოითხოვა არსენალიდან ორი ათასი თოფი. არტილერიის საწყობის კომიტეტმა უარი შემოგვითვალა. გვარდიის შეიარაღება ფერხდებოდა დიდხანს იმიტომ რომ კავკასიის ჯარების საბჭო მუდამ გვეწინააღმდეგებოდა იარაღის მოცემაში. ბოლოს ეს ორგანო დავიყოლიეთ, ახლა კი წინ გადაგვეღობა არსენალის კომიტეტი, რომელმაც რამოდენიმეჯერ უარყო ჩვენი მოთხოვნა. მაგრამ როცა 28 ნოემბერსაც მან თავისი უარი განიმეორა, აღმასრულებელი კომიტეტის ბიურომ გადასწყვიტა თავის ხელში აიღოს მთელი არსენალი. მან შეაყენა შეერთებული რაზმი გვარდიელების, ქართული, სომხური და მე-218 პოლკის ჯარის კაცებისაგან. ამ რაზმს მიეცა ბრძანება დაიკავოს არსენალი. გაფრთხილებული იყო ყველა სამხედრო ნაწილები და მე-218 პოლკიც, რო რაზმი მიდის იარაღთა საწყობის დასაპყრობათ და არა მათ წინააღმდეგ. ეგევე იცოდა ადგილობრივ ბოლშევიკებმა. რაზმი გაემგზავრა საღამოს, რომ მცხოვრებთა შორის არ გამოეწვია ზედმეტი მღელვარება. აი ამ უმაღლესი რევოლიუციური ორგანოს სამხედრო ძალამ დაიკავა არსენალი თოფის გაუსროლელათ. მხოლოდ მეორე დღეს დილით გარნიზონის რომელიღაც ნაწილმა მას აუტეხა სროლა, გვარდიელებმა იქვე თავი შეაფარეს საფარებს და სწორეთ ამ დროს მოხდა იარაღის გატაცება. მართალია არსენალის დაპყრის დროს გვარდიას თავს დაესხენ, მაგრამ მათ შესძლეს სისხლის დაუღვრელათ ხელში ჩაგდება თავსდამსხმელი ავტომობილის ტყვიისმფრქვეველებით. გამოირკვა რომ ტყვიისმფრქვეველნი ვიღაცას გამოეწვია. დილამდე ერთი წვეთი სისხლი არ იყო დაღვრილი, ხოლო შემდეგ დაპყრილები აღმოჩნდენ რაზმელებში».

ასე მოხდა თფილისის არსენალის დაპატრონება, რაიცა ნიშნავდა დაპატრონებას თვით თფილისისა, საქართველოისა, მთელი ამიერ კავკასიისა. დამარცხებულ ბოლშევიზმმა შეეცადა არეულობის გამოწვევა პროვინციაში, ნაციონალურ პოლკებში, მაგრამ ყოველგან მას წინ გადაეღობა გვარდია, მოსპო არევ-დარევა, განაიარაღა გაბოლშევიკებული ნაწილები და ჩააბარა ერთი მთლიანი დამშვიდებული საქართველო ნაციონალურ საბჭოს. ამავე საბჭოს ორი ივნისის სხდომაზე 1918 წელს ნ. ჟორდანია აღნიშნავდა რა გვარდიის ღვაწლს ამბობდა: «გვარდიის მეოხებით ჩვენ გვაქვს ის წყობილება, რომელსაც ხედავთ, მის საშუალებით ქვეყანას ავაცილეთ ის ანარქია, რომელშიაც დღეს გახვეულია მთელი რუსეთი. არ ყოფილიყო გვარდია, იქნებოდა სამოქალაქო ომი ნაციონალურ ნიადაგზე. ამ მხრით მუშაობდენ ბოლშევიკები».

ეს შეფასება არის ისტორიული შეფასება და დარჩება მუდმივ დახასიათებათ ჩვენი გვარდიისა. მისი სახელი და ღვაწლი არ წაიშლება ისტორიის მატიანესაგან. მან იარაღით ემსახურა ახალი საქართველოს გამოჭედას. მან მოუყარა ერთ მთლად ერის ნაწილები, არ დაანება არც ერთ კუთხეს არც განდგომა, არც არევ-დარევა და მწყობრათ ძმურათ ერთ უღელში შება. მან მამაცური თავის დადებით გამოიყვანა ჩვენი გემი აბობოქრებულ რუსული სტიქიონიდან სამშვიდობოზე, გადაარჩინა საქართველო პირველი დღიდანვე ამ სტიქიონის ბატონობისაგან, აგვაშორა გუბერნიათ გადაქცევა, შეგვინახა ნაციონალური ღირსება, უკუაგდო შინაური ძმათა ბრძოლა, დაიცვა ერის მთლიანობა და თანხმობა და უჩვენა გზა წარმატებისა მომავალ თაობათ.

დღეს ვიგონებთ ამ დიად თარიღს, ამ დიად გამარჯვებას, ამ დიდი ისტორიული გამოცდის ღირსეულათ დაჭერას და მას ვდღესასწაულობთ. გვაქვს საბუთი სიამაყისა...

* * *

რამზეი მაკდონალდი

9 ნოემბერს გარდაიცვალა ცნობილი პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწე რამზეი მაკდონალდი. 15 ოქტომბერს მას 71 წელი შეუსრულდა. ის იყო უბრალო ოჯახის შვილი, რომელმაც საკუთარი შრომით და ნიჭით გაიკაფა ცხოვრების სავლელი გრძელი გზა და მიაღწია საზოგადო მოღვაწის უმაღლეს საფეხურამდე.

ინგლისის მუშათა მოძრაობაში მაკდონალდმა აქტიური როლის თამაში დაიწყო 1893 წლიდან და 1931 წლამდე ის იქ ყველაზე უფრო დიდი პიროვნება და თვალსაჩინო ხელმძღვანელი იყო. მაკდონალდი იყო მუშათა პარტიის თეორეტიკოსი, გამოჩენილი და ავტორიტეტიანი ორგანიზატორი და მთელ ინგლისში ერთი საუკეთესო ორატორთაგანი. ის

იყო განხორციელება ინგლისის დიადი მუშათა მოძრაობისა. მუშათა პარტიის და სოციალიზმის ტრედუნიონებთან დაახლოვების საქმეში მაკდონალდს ყველაზე მეტი დამსახურება და ღვაწლი მიუძღვის. მას ქონდა შესანიშნავი თვისება უბრალო ძირითადი იდეების წამოყენებისა, მისი მასებში შესაფერის მომენტში გადასროლისა და მის განსახორციელებლათ მთელი ნებისყოფის დაჟიმვისა.

მაკდონალდის ხელმძღვანელობით ინგლისის მუშათა პარტია რამოდენიმე წლის განმავლობაში ფენომენალური სისწრაფით გაიზარდა და 1923 წლის საპარლამენტო არჩევნებიდან გამარჯვებული გამოვიდა. 1924 წელს მაკდონალდი გახდა მუშათა პარტიის პირველი მთავრობის თავმჯდომარე. პარტია შემდეგში კიდევ უფრო გაძლიერდა და 1929 წელში მაკდონალდმა მუშათა მეორე მთავრობა შეადგინა; მუშათა პარტიის ფრაქცია პარლამენტში იმ დროს ცალ-ცალკე სხვა პარტიებთან შედარებით ყველაზე უფრო მრავალრიცხოვანი იყო.

1931 წელს მაკდონალდს მუშათა პარტიასთან კონფლიქტი მოუვიდა და ის მას დაშორდა. ინგლისელი სოციალისტები ამ ფაქტის შესახებ დღეს არაფერს ამბობენ, ამას ისტორია დააფასებსო, მაგრამ აცხადებენ, რომ მაკდონალდმა მისი ნიჭით და მოქმედებით აღვსილ ცხოვრების ერთი თვალსაჩინო ნაწილი მშრომელთა საქმეს შესწირა და ამას არასოდეს არ დაუვიწყებთო.

მაკდონალდს ჩვენთვის, ქართველებისათვისაც კარგი სამსახური გაუწევია. საქართველოში ყოფნის შემდეგ მაკდონალდმა ჩვენი ქვეყნის ოფიციალური ცნობის სასარგებლოთ ევროპაში დიდი პროპაგანდა აწარმოვა და ამ საქმის წარმატებით დაგვირგვინებას დიდათ ხელი შეუწყო. წითელი ჯარების საქართველოში შემოსევას ის დიდის აღშფოთებით შეხვდა და საჯაროთ არა ერთხელ გაუცხადებია შესაფერისი პროტესტი. 1922 წელს მუშათა პარტიის კონგრესზე ბრაიტონში მან წარმოსთქვა მშვენიერი სიტყვა, რომლის შემდეგ კონგრესმა ერთხმათ მიიღო საპროტესტო რეზოლიუცია და მოითხოვა საქართველოდან რუსის ჯარების გაყვანა. ამავე წელში მაკდონალდი ენერგიულათ მხარს უჭერდა საქართველოს საკითხს ბერლინის სამ ინტერნაციონალის კონფერენციაზე და, როგორც მეორე ინტერნაციონალის მდივანი, დეპეშებს უგზავნიდა გენუის კონფერენციაზე სხვადასხვა დელეგაციების წევრებს—სოციალისტებს და სთხოვდა მათ ქართველებისადმი მხარის დაჭერას. 1924 წელს, აჯანყების შემდეგ მაკდონალდის ინსტრუქციით ერთა ლიგაში ინგლისის დელეგატი საქართველოსადმი თანაგრძნობის რეზოლიუციას მხარს უჭერდა. მაკდონალდის მთავრობამ იცნო საბჭოთა რუსეთი, მაგრამ მის მიერ ჩვენი დაპყრობა მას არ უცვნია. 1928 წელს, საქართველოს დამოუკიდებლობის ათი წლის თავზე, მაკდონალდი სალამს უგზავნიდა ქართველ მეგობრებს და ამბობდა: «მოვა დრო, როცა საქართველო ხელახლათ აღადგენს თავის თავისუფლებას და სამხედრო დესპოტიზმის ფეხ-ქვეშ სათელავათ აღარ იქნებაო».

შეიძლება, მაკდონალდმა ჩვენ ვერ გაგვიკეთა ყველაფერი ის, რაც ჩვენ გვინდოდა და გვჭიროდა, მაგრამ მან ჰქნა ის, რისი გაკეთება მისი აზრით და შეფასებით მას შეეძლო. ქართველი ერი ამას მას არასოდეს არ დაუვიწყებს.

სამძიმრის დეპეშა გაუგზავნეს მაკდონალდის ოჯახს ნ. ჟორდანიამ და კ. გვარჯალაძემ.

◆

ინტერნაციონალი და ჩაგრული ერები

სოციალისტურ ინტერნაციონალს ქართული საკითხისათვის დიდი სამსახური აქვს გაწეული. პირველ ხანებში, როცა საქართველოს ევროპაში არ იცნობდენ და დიდი პროპაგანდა იყო საჭირო, რომ ევროპიელები ჩვენ შესაფერისად გაგვცნობოდენ, ინტერნაციონალის სხვადასხვა სექციები, ევროპის სოციალისტური პარტიები ქართულ საკითხს, სხვებთან შედარებით, მეტის ხალისით ხვდებოდენ. როცა ისინი კი გაიგებდენ, რომ ქართველ ერს დამოუკიდებელი ცხოვრება სურს და საამისოთ სათანადო ზომებიც ქონდა მიღებული, ყოველთვის თანაგრძნობას გვიცხადებდენ და მხარის დაჭერას გვპირდებოდენ. საქართველოს იურიდიული ცნობისათვის ნიადაგის მომზადება საჭირო იყო აგრეთვე არასოციალისტურ ოფიციალურ წრეებშიდაც. საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობა, უმთავრესათ, ხომ ევროპის ოფიციალურ წრეებიდან იყო დამოკიდებული. მაგრამ ჯერ კიდევ არა ნაცნობ საქართველოს წარმომადგენლებისათვის ოფიციალურ პირებთან კავშირის დაკავება ადვილი საქმე არ იყო. ამ მხრივ საქართველოს დელეგატებისათვის ევროპაში დიდი დახმარება აღმოუჩენია მეორე ინტერნაციონალის წევრებს. ეს უკანასკნელნი აცნობდენ ხშირათ ევროპის სახელმწიფო მოღვაწეებს ჩვენ წარმომადგენლებს და მათ შორის კავშირს ამყარებდენ.

ქართულ საკითხს სოციალისტური პრესაც თავიდანვე კარგათ შეხვდა.

საქართველოს იურიდიული ცნობის საქმეში ინტერნაციონალის წევრებს დიდი შრომა აქვთ დახარჯული.

თუ როგორი აღშფოთება გამოიწვია შემდეგ ინტერნაციონალის წრეებში საქართველოს საბჭოთა რუსეთის მიერ დაპყრობამ, ან 1924 წლის აჯანყების დროს ბოლშევიკურ ხელისუფლების მიერ ქართველ მებრძოლთა ათასობით დახვრეტამ, ამას გრძელი ისტორია აქვს და ინტერნაციონალის ჩვენდამი თანაგრძნობა საყოველთაოდ ცნობილია.

როცა საქართველოს საკითხი ისმებოდა ზოგ საერთაშორისო ორგანიზაციაში, როგორც, მაგალითად, ერთა ლიგაში, ამ საკითხის დამსმელი და ინიციატორი უმრავლეს შემთხვევებში ინტერნაციონალის წევრები იყვნენ.

საინტერესოა ვიცოდეთ, თუ რით აიხსნება ის, რომ მეორე ინტერნაციონალი და მისი სექციები ასე სპონტანეურათ და უანგაროთ მთელი მათი თანაგრძნობით ყოველთვის საქართველოს მხარეზე იყვნენ და მას მორალურათ მხარს უჭერდენ?

ეს აიხსნება მით, რომ სოციალისტური ინტერნაციონალი მუდამ უფლების და სამართლიანობის, დაჩაგრულის და თავისუფლების მაძიებელის დამცველია. ის მუდამ ებრძვის იმპერიალიზმს, ერთი ერის მეორეზე გაბატონებას და მოითხოვს ერთა თავისუფლებას. ერთა თვითგამორკვევა მისი ერთი მთავარ პრინციპთაგანია.

ჯერ კიდევ პირველი ინტერნაციონალი მკაცრათ გმობდა რუსეთ-ავსტრო-პრუსიის იმპერიალიზმს და მოითხოვდა მთლიან პოლონეთის აღდგენას. ამავე ინტერნაციონალის დამაარსებელი და მთავარი იდეოლოგი კ. მარქსი აწარმოებდა ყირიმის ომის დროს სასტიკ კამპანიას საქართველოს სასარგებლოთ.

თვითგამორკვევის პრინციპით ხელმძღვანელობს დღესაც ეროვნულ საკითხში მეორე ინტერნაციონალი.

არ არის მართალი მტკიცება, ვითომც მეორე ინტერნაციონალს საქართველოს საკითხი მხოლოთ მისი ოკუპაციის პირველ ხანებში აინტერესებდა და თითქოს შემდეგ ის ჩაგრულ ერების ბედს ყურადღებას აღარ აქცევდეს.

მალე, საქართველოში აჯანყების შემდეგ, 1925 წ. მარსელის საერთაშორისო სოციალისტურ კონგრესმა მიიღო დადგენილება, რომლითაც ინტერნაციონალი თხოულობს საქართველოს, სომხეთის და უკრაინისათვის თვითგამორკვევის უფლების მინიჭებას.

1928 წელს ბრიუსელის სოც. კონგრესი ამბობდა, რომ თვით საბჭოთა მთავრობის დოკუმენტებით დამტკიცებულია, რომ ტერორისტული უმცირესობის დიქტატურით საქართველო დამონებულია. იგივე კონგრესი საჭიროთ სთვლიდა აგრეთვე ინდოეთის, ეგვიპტეს, სირიის და ირაქის დამოუკიდებელ სახელმწიფოებათ აღიარებას და მხარს უჭერდა ყველა იმ კოლონიალურ ხალხების დამოუკიდებლობას, რომელნიც ამისათვის თავიანთ თავს მზათ ცნობდენ. რაც შეეხება იმ კოლონიალურ ხალხებს კი, რომელთაც ასეთ სტადიამდე ჯერ კიდევ არ მიუხწევიათ, ინტერნაციონალი მოითხოვს მათ დაცვას და მათი სისტემატიურათ მზადებას და აღზრდას დამოუკიდებელ ცხოვრებისათვის.

ბლუმის მთავრობამ, რომელშიდაც სოციალისტებს ხელმძღვანელი როლი ქონდათ, ბრიუსელის კონგრესის დადგენილება კიდევაც გაანაღდა და სირია და ლიბანი დამოუკიდებლათ იცნო.

დიდი როლი ითამაშა აგრეთვე ინტერნაციონალის უმთავრეს სექციამ—ინგლისის მუშათა პარტიამ ირაქის და ეგვიპტეს დამოუკიდებელ სახელმწიფოთ ცნობის და მათი ერთა ლიგაში მიღების საქმეში.

1930 წელს ბერლინში ინტერნაციონალის ეკზეკუტივმა საქ. სოც.-დემ. პარტიის წარმომადგენლების წინადადებით მიიღო დადგენილება: «მუშათა სოც. ინტერნაციონალი დღესაც, როგორც წარსულში, იბრძვის საბჭოთა რუსეთის კავშირში ამ ჟამად გაერთიანებულ ყველა ერების თვითგამორკვევის განუსაზღვრელ უფლებისათვის». და ეს დადგენილება ეხებოდა არა მხოლოთ საქართველოს, სომხეთს და უკრაინას, არამედ საბჭოთა კავშირში მომწყვდეულ სხვა ერებსაც.

აღსანიშნავია, რომ ჩაგრულ ერების სასარგებლოთ მიღებული რეზოლიუციები ინტერნაციონალს არასოდეს უკან არ წაუღია, ყველა მისი დადგენილებები დღემდინ ფორმალურათ ძალაში რჩება და მათი მომავალში გამოყენება საჭირო და შესაძლებელია.

ეხლა ისმება საკითხი: პატარა და ჩაგრულ ერების შვილებისთვის, რომლებიც თავიანთ ქვეყნების და ხალხების მეგობრებს ევროპის სხვადასხვა წრეებში უნდა ეძებდენ, ხელსაყრელი და მიზანშეწონილია დაუპირდაპირდენ და აძაგონ ინტერნაციონალი, რომელსაც წარსულში მათი სამშობლოსათვის ბევრი კარგი რამ გაუკეთებია და მომავალშიდაც შესაძლებელია მისი გავლენის გამოყენება.

თუ ეროვნული თვალსაზრისით მიუდგებით საკითხს და მას რეალური სარგებლობის და ინტერესის მხრივ გავსინჯავთ, ცხადია, რომ სოც. ინტერნაციონალის ძაგება და მის წინააღმდეგ ბრძოლა არ არის რეალური პოლიტიკა და ეს ბრძოლა ეროვნული საქმისათვის მეტათ მავნებელია.

მაშ რატომ არის, რომ ზოგი ქართული, თუ არაქართული ემიგრანტული ჯგუფი სოც. ინტერნაციონალის წინააღმდეგ გააფთრებულ ბრძოლას ეწევიან და არ ცხრებიან?

ამის საპასუხოთ ჩვეულებრივათ ამ ჯგუფებს მოყავთ მეტათ ტრაფარეტული არგუმენტი. ამბობენ, რომ მეორე ინტერნაციონალი მესამესთან არის დაკავშირებული, მასთან ერთი ფრონტი აქვს და მოსკოვის დირექტივებით მოქმედებსო.

ფაქტია კი ის, რომ მესამე ინტერნაციონალს მეორესათვის რამოდენიმეჯერ მიუმართავს ერთი ფრონტის შესაკვრელათ, მაგრამ ყოველთვის მას მეორე ინტერნაციონალისგან ამაზე კატეგორიული უარი მიუღია. სოციალისტური ინტერნაციონალი მშვენივრათ არის გარკვეული იმაში, რომ მესამე ინტერნაციონალი თაღლითობს, უბეში ქვები უწყვია და სოციალისტურ მოძრაობის დასანგრევათ მანიოვრებს აკეთებს და ჩუმი ზრახვებით მოქმედებს. ამიტომაც არის, რომ სოც. ინტერნაციონალის დიდი უმრავლესობა და მისი მთავარი სექციები, როგორიც არიან: ინგლისის, შვეციის, დანიის, ნორვეგიის, გოლანდიის, ბელგიის, ჩეხოსლოვაკიის, შვეიცარიის და პოლონეთის სოციალისტური პარტიები კომუნისტებთან საერთო ფრონტს ყოველთვის უარსყოფდენ. არა თუ კომუნისტებთან ერთი ფრონტი, ეს პარტიები პრინციპიალურათ იმის წინააღმდეგიც კი არიან, რომ მეორე ინტერნაციონალმა მესამესთან შეთანხმებაზე, საზოგადოთ, რაიმე მოლაპარაკება აწარმოვოს. მართალია, საფრანგეთის სოციალ. პარტიას ეხლა კომუნისტებთან საერთო ფრონტი აქვთ, მაგრამ ეს მხოლოთ ადგილობრივი საქმეა და ამ ფრონტს მეორე ინტერნაციონალის პოლიტიკაზე და ხაზზე არავითარი გავლენა არ აქვს. და ზოგი ქართული ემიგრანტული ჯგუფები მეორე ინტერნაციონალის საწინააღმდეგოთ მაინც ამ გაცვეთილი არგუმენტით სარგებლობენ, ისინი ცთილობენ ამით დაფარონ მათი ბრძოლის ნამდვილი შინაარსი და მიზანი.

არსებითად ეს ჯგუფები საქართველოს საკითხს არა ეროვნულათ, არამედ მხოლოთ რეჟიმის მხრივ უდგებიან. ემიგრაციაში ხშირათ გაიგონებთ ხოლმე ამათგან, რომ თუ განთავისუფლებულ საქართველოში იქნება დემოკრატიული და სოციალისტური მართველობა, მათ ასეთი საქართველო არც კი უნდათ. ზოგიერთებს ეშინიათ საქართველო არ იქნას განთავისუფლებული ისეთ პირობებში, სადაც სოც. ინტერნაციონალს და მის სექციებს შეეძლებაც ამ საქმეში ითამაშონ შესაფერისი როლი და ქონდეთ საამისოთ თვალსაჩინო წონა და ავტორიტეტი. ანტისოციალისტურათ განწყობილ ჯგუფებისათვის ასეთი რამ იქნებოდა მთელი მათი გეგმების და ილლიუზიების ჩაშლა-განადგურება.

ქართულ მემარჯვენე ჯგუფებს, შეიძლება, გულწრფელათ სჯეროდეთ, რომ ჩვენი დღევანდელი მტერის ყოველი მტერი ჩვენი ერის მეგობრათ გამოდგებოდეს. მაგრამ მათი ასეთი რწმენა უდიდესი შეცდომა და ჩვენი ქვეყნისათვის საბედისწერო რამე იქნებოდა.

ჩვენი დღევანდელი მტერის ზოგი მტერი შეიძლება სრულიადაც არ იყოს დაინტერესებული ჩვენი ქვეყნის განთავისუფლებაში და მის მიერ თავისი საკუთარი საქმეების მოწყობაში. დღევანდელი ჩვენი მტერი შეიძლება ხვალ ვინმემ გადააგდოს, რათა თვითონ გახდეს ის შემდეგში ჩვენი ერის ბატონი და ბრძანებელი. ჩვენი დღევანდელი მტრის ასეთი მტერი ვერასოდეს ვერ იქნება ჩვენი მეგობარი და ჩვენი ქვეყნისათვის მისაღები. ვისაც ქართველი ხალხისათვის კეთილი სურს და უნდა იყოს მისი მეგობარი, ის უნდა ცდილობდეს მას მხარი დაუჭიროს, რათა საქართველომ თავი დაიხსნას მონობისაგან და გახდეს თავისუფალი ყოველივე უცხო ძალების ბატონობისაგან.

კ. გვარჯალაძე.

◆

ღირსეული პასუხი

დეკემბრის 4-ს, მიუზე სოციალის დარბაზში, შედგა პარიზის ქართველ საზოგადოების მრავალ რიცხოვანი კრება. კრების მიზანი იყო—გამოეთქვა თავისი აზრი იმ კამპანიის შესახებ, რომელსაც ეწევა «კავკაზი» და მისი ორიოდე დაღესტანელი ქართველი, იმ ხელშეკრულობის სასარგებლოდ, რომელიც დასდო საქართველოს ოკუპანტებმა 1921 წ. ოსმალებთან და რომლითაც მათ გადასცეს საქართველოს ტერიტორიის ნაწილები—ართვინ-არტაანის-ოლთისის-ბათუმის რაიონები.

კრებას თავმჯდომარეობდა პროფ. ექვთიმე თაყაიშვილი, რომელმაც თავის საინტერესო მოხსენებაში გააცნო დამსწრეთ სამხრეთ-დასავლეთის საქართველოს ისტორიული, გეოგრაფიული და პოლიტიკურ-კულტურული ისტორია, საიდანაც უდაოთ სჩანს, თუ რა დიდ როლს თამაშობდა ეს მხარე საქართველოს ეროვნულ კულტურულ ისტორიაში და რომ ის ყოველთვის საქართველოს ტერიტორიათ ითვლებოდა. დიდათ სასურველია რომ ეს მოხსენება სრულად დაიბეჭდოს.

მოხსენების შემდეგ მან სთხოვა კრების მონაწილეთ, რომ აღძრული საკითხის შესახებ თავისი აზრი დინჯად და დავდაჭერით გამოეთქვათ. სიტყვები წარმოსთქვეს თითქმის ყველა არსებულ დაჯგუფებათა წარმომადგენლებმა. სამწუხაროთ, ადგილის სიმცირის გამო, იძულებული ვართ ეს სიტყვები გავაცნოთ ჩვენს მკითხველს ფრიად შემოკლებით.

ივ. ზურაბიშვილი. ყველაფერი ის რაც ითქვა ბ. ექვთიმეს მოხსენებაში მოწმობს რომ ეს მხარეები (ე. ი. სამუსულმანო საქართველო) წარმოადგენს არა მარტო ნაწილს მისი ტერიტორიალური სხეულისა, არამედ არის საქართველოს კულტურის ცენტრი და აკვანი. და დღეს, როდესაც საქართველო იბრძვის თავისი დამოუკიდებლობის აღსადგენად, გამოჩნდა ჩვენს წრეში თითო-ოროლა ქართველი, რომლებიც ცდილობენ საქართველოს უდაო კუთვნილება სადაოთ გახადონ და ამით მისი მთავარი ბრძოლა რუსეთის წინააღმდეგ დაამძიმონ და გაართულონ. გამოდიან «კავკაზის» ორიოდე ქართველი და უმოწმებენ მტრებს, თითქოს ეს ტერიტორია არ იყოს ქართველების. აი ესაა ყველაზე უფრო ამაღელვებელი და ამისთვის გამოვედი აქ, რათა ჩემი გულისწყრომა გამომეთქვა იმ პირთა მიმართ. ქართველი ემიგრაციის წმინდა მოვალეობას შეადგენს მსგავს საქციელს შესაფერისი მსჯავრი დასდოს და უდაოთ ცნობილ საქართველოს საზღვრების სადაოთ გადააქცევის ნება არავის მისცეს...

ვ. ქავთარაძე. სამწუხაროთ, არა თუ ფართე მასა, არამედ წინ წამოწეული ნაწილიც კი არ ვართ კარგად ჩახედული ჩვენი ქვეყნის ისტორიის ვითარებაში. მაგრამ ერთი კი უდაოა და ეს იცოდა ყველა ქართველმა, რომ არსებობს ორი საქართველო: საქართველო ქრისტიანული და საქართველო მუსულმანური და ჩვენი მოწინავე საზოგადოების ოცნება იყო შეერთებია ეს ორი საქართველო, შეექნა მისი კულტურული საფუძველი და ამ საფუძველზე აეშენებია მათი პოლიტიკური და ტერიტორიალური მთლიანობა. მაგრამ ჩვენ ასეთ სურვილს და მუშაობას ებრძოდა რუსეთის ბიუროკრატია, გვიშლიდა ყველაფრით ხელს, აგონებდა მათ რომ ისინია მუსულმანები და სხ. დღეს, ვილაც ბამატი, რომელზედაც ამბობენ რომ ის ყოფილი მოხელეა, რომელსაც ალბათ, მოაგონდა რუსის ბიუროკრატიის ის პოლიტიკა, რომელიც ცდილობდა ქრისტიანი და მუსულმანური საქართველო ერთმანეთისათვის გაეშორებია და სხვა ისტორიულ ვითარებაში იმავე მიზნით აქ, ემიგრაციაში, აწარმოებს ისეთივე მუშაობას. ის ცდილობს დაამტკიცოს რომ კომუნისტების მიერ გაჩუქებული ჩვენი უდაო პროვინციები ეკუთვნის ოსმალეთს და ჩვენ ხელი უნდა ავიღოთ ამ პროვინციების დაბრუნებაზე. ჩვენს ემიგრაციაში არას დროს არ დასმულა საკითხი ტერიტორიის შესახებ, იმიტომ რომ გვაქვს ერთი მიზანი—გაერთიანებული იყოს ყველა ძალები, რომ მოიხსნას ოკუპაცია. ჩვენ არც საზღვრების საკითხს ვსვამდით, მაგრამ როცა გამოდის ბამატი და აცხადებს: აღნიშნული პროვინციები ეკუთვნის ოსმალეთსო ჩვენ ვკითხულობთ რა არის ეს—პროვაკაცია თუ სხვა რამე? ამ საკითხში მას აჰყვა რამდენიმე ქართველიც, რომლებიც ჩვენდა სამწუხაროთ, მაცდინობენ, რომ ეს წანაგლეჯი და კომუნისტების მიერ გაჩუქებული ნაწილები ქართველმა ერმაც დაადასტუროს. ბევრი რამ გვყოფს ჩვენ, მარა ყველა ქართველისათვის უდაოა, რომ ერთი მთლიანი ტერიტორია და ამ მთლიანობის შენახვა და მისი პოლიტიკური აღდგენა-განთავისუფლება მისი უმთავრესი საზრუნავია. ამაში ჩვენ შორის არც არის სხვადასხვაობა და არც შეიძლებ იყოს...

ალ. ასათიანი. ჩვენ იმედი გვაქვს რომ ის აზრები, რომელსაც ატარებენ «კავკაზი» და მისი თანამშრომლები სრულიად არ ეკუთვნის ოფიციალურ ოსმალეთს, რადგანაც ჩვენ დარწმუნებული ვართ რომ ოფიციალური ოსმალეთის ინტერესი მოითხოვს ძლიერი კავკასიის შექნას, რათა რუსეთის საზღვრები გადატანილ იქნას კავკასიის ქედს იქით. ასეთ შემთხვევაში ოსმალეთი თვითონ თავისი ნებით დაუთმობს საქართველოს და კავკასიას იმ ნაწილებს, რომელიც ამ ჟამად მისი ოკუპაციის ქვეშ არის. ამას მოითხოვს, როგორც კავკასიის, ისე ოსმალეთის ინტერესები...

გ. გვაზავა. ისეთი გამოსვლები, რომლებსაც აკეთებენ «კავკაზ»-ში მისი მეთაური ბამატი და მისი თანამშრომელი ქართველები, ძირს უთხრიან იმ უფლებრივ საფუძვლებს, რომელიც საქართველოს მოპოებული აქვს იურიდიულად საერთაშორისო სფეროში და რომელიც, სხვათა შორის, აღნიშნულია 1920 წ. 7 მაისის იმ ხელშეკრულობაში, რომელიც შეკრა თავისუფალმა საქართველომ რუსეთთან, რომელიც უცხოეთის სახელმწიფოთა ყველა კანცელიარიაშია და რომელიც უდაოთ აღიარებს საქართველოს სუვერენობას ამ ოლქებში. თუ ამას თქვენ შეარყევთ და დაანგრევთ—ამით მთელ ჩვენს მუშაობას შეარყევთ. აი ესაა რომ ჩვენ გვაღელვებს და ასეთი მუშაობა არ შეიძლება დაგმობილი არ იქნეს ჩვენგან..

ილ. ნუცუბიძე. ამ დღესაც მოვესწარით. ბედმა არ გვაკმარა სამშობლოს დაკარგვა, უცხოეთში გადმოხვეწა, სხვის კარ-მიდამოზე ხეტიალი. ახალი უსაშინელესი უბედურება დაგვატყდა თავს. ჩვენს წრეში გაჩნდენ პირები, საბედნიეროდ, არა ბევრი, რომელნიც ქართველ ერს უცხო ქვეყნის სასარგებლოთ მის უდაო უფლებებზე ედავებიან. ჟურნალ «კავკაზ»-ზე ვლაპარაკობ. ეს ჟურნალი პირველი სტრიქონიდან უკანასკნელამდე კავკასიის საერთოდ, და კერძოთ საქართველოს საარსებო ინტერესების წინააღმდეგაა მიმართული. მას შეაქვს არევ დარევა კავკასიის ერთა ურთიერთობაში და კავკასიის ერთა და მეზობელთა ურთიერთობაში. არის ფაქტები და გარემოება, რომელზედაც მუდამ უნდა იფიქრო, მაგრამ არ ილაპარაკო. ასეთია ჩვენი სამხრეთის საზღვრები. თუ ჩვენ დღეს ამაზე ვლაპარაკობთ—ეს შედეგია «კავკაზის» ქართველი თანამშრომლების «საქმიანობისა». მათ სადაოთ გამოგვიცხადეს ქართველი ერის უდაო განძი, მისი კულტურის აკვანი. აქ ჩვენ ველარ გავჩუმდებოდით. ჩვენი რეაქცია ბუნებრივია. ლაპარაკობენ ირედანტიზმზე, მაგრამ ეს აქ არაფერ შუაშია. ასეთი სასირცხო საქმე არ დამართია არც ერთ სხვა ემიგრაციას. სხვები სხვისას მოითხოვენ, თორემ თავისაზე როგორ იტყვიან უარს. «კავკაზის» ქართველი თანამშრომლები კი გულუხვად არიგებენ ქართველი ერის უდაო მიწა-წყალს. ნათქვამია არ არის ოჯახი, რომ მახინჯი არ ერიოსო. ჩვენ ემიგრანტულ ოჯახშიაც აღმოჩნდენ მახინჯები. საბედნიეროთ ძლიერ ცოტა. ჩვენი ვალია ოჯახის გაწმენდა, მათი მორალური გარიყვა...

ის. მანწკავა. საინტერესოა ვიკითხოთ—რით ამართლებენ «კავკაზის» ეს ქართველი თანამშრომლები ასეთ ნაბიჯის გადადგმას? თუ რითმე არის გამართლებული მათი ასეთი უმსგავსო ნაბიჯი—ეს უნდა ეთქვათ მათ და თუ არ ამბობენ, ცხადია, რომ მათი ნაბიჯი არაფრით არ შეიძლება იქნას გამართლებული და ჩვენ უნდა ისინი გავკიცხოთ.

რ. არსენიძე. სამწუხაროთ, ემიგრაციაში არსებობს გაუტანლობა, რაც აადვილებს ისეთი ნაბიჯის გადადგმას, რაც ჩაიდინეს «კავკაზი»-ს ქართველმა თანამშრომლებმა. ამ პირებს თავი უდიდეს პატრიოტებათ მოაქვთ. ამავე დროს უცხო სახელმწიფოს გავლენით თავის სამშობლოს ინტერესების წინააღმდეგ ილაშქრებენ და რომ ჩვენში, კოლონიაში, იყოს მეტი თანხმობა, მეტი დისციპლინა, მაშინ ასეთი პირები ვერ გაბედავდენ იმ ნაბიჯების გადადგმას, რომელიც იმათ გადასდგეს. საჭირო იყო ყოფილიყვენ ისინი აქ და პირადათ ეღიარებიათ თავიანთი შეცდომა (ხმები: მოწვეული იყვენ ბარათებით), მაგრამ ადვილი არ არის ასეთი ნაბიჯის გადადგმის შემდეგ საზოგადოებაში მოსვლა. ჩვენ, ქართველებს გვმართებს თავის თავზე დაყრდნობა და რაც უნდა სუსტნი ვიყვეთ, ჩვენი საქმე უფრო კარგათ იქნება, ვინემ უცხოელის გავლენით მოქმედება, როგორც ამას სჩადის «კავკაზი» და რასაც ასეთი სავალალო შედეგი მოყვა მისი ქართველი თანამშრომლებისათვის...

ვიქ. ნოზაძე. ქართველი ერის მტერის გარდა ვინ იტყვის, რომ სამხრეთი საქართველო, ძველი სამცხე საათაბაგო, ძველი ტაო-კლარჯეთი, ქართული სახელმწიფოებრივი და კულტურული აღდგომის კერა არაა ქართული? რა უყოთ რომ ისტორიის უკუღმართმა ბედმა ეს მხარე ერთ დროს ქართველი ერის სხეულს მოჰგლიჯა? როდესაც 1921 წ., თებერვალში, საბჭოთა ჯარები საქართველოში შემოიჭრენ და ქართველ ხალხს მათთან ომი ჰქონდა—ამ დროს სამხრეთ საქართველოს მოადგენ ოსმალეთის ჯარებიც და მოსკოვში ვაჭრობა გაიმართა. 1921 წ. მარტის 16-ს ბოლშევიკურმა რუსეთმა ახლა უკვე მეორეჯერ გაჰყიდა საქართველოს მიწა-წყალი. ოსმალეთმა რუსეთს დახმარება გაუწია თუ იარაღით არა შეიარაღებული მეგობრული ნეიტრალიტეტით მაინც. ამ გვარად ოსმალეთმა ისარგებლა საქართველოს გაჭირვება-უბედურობით და მას ზურგიდან ლახვარი ჩასცა: კვლავ გამოგლიჯა საქართველოს ძველი ქართული კერა, მასთან ომისა თუ დავის გარეშე, მის დაუკითხავად, ბოლშევიკური რუსეთის თანხმობით და დასტურით. და ეს შემდეგ მოსკოვმა დაადასტურებინა მის მიერვე შექმნილ ტიკინა ამიერ-კავკასიის ფედერატიულ მთავრობას ყარსის

მოსკოვი და საქართველო

დღიდან საქართველოს დაპყრობისა, მოსკოვის სააგენტო ფურცელი თფილისში ყოველ დღიურათ არწმუნებს ქვეყანას, რუსეთის მონობაში მოქცეულ ქართველი ერის კულტურულ აყვავებას, მის ეკონომიურ აღორძინებას და დაწინაურებას. თითეული ტეხნიკური აღმშენებლობის ნიმუში პროპაგანდის უმაღლეს მწვერვალზეა აყვანილი. საბჭოთა დიქტატურამ შექმნა ისტორიაში არნახული სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის თვითრეკლამა. კერძოთ, დაპყრობილ ქვეყნის ბედნიერებაზე ბოლშევიკური ხელოვნებით წარმოებულ გააფთრებულ აგიტაციას აქვს განსაკუთრებული მიზანი, დასახული გეგმა, რომლის ამსრულებელია ადგილობრივათ,—მოსკოვის მორჩილი საოკუპაციო ხელისუფლება. ამ გეგმათა პოლიტიკური მიმართების მთავარი ამოცანაა, დამოუკიდებლობის აღდგენისთვის წარმოებულ განმათავისუფლებელ მოძრაობის ჩაქრობა, ხალხის ფსიხოლოგიიდან თავისუფლებისთვის მისწრაფებათა ამოფხვრა, რუსეთის ფარგლებში დარჩენისთვის მოძრაობის წარმოშობა და გაშლა. მაგრამ რამდენათ ერში არსებობს ისტორიულ-სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ტრადიცია, კულტურული განვითარება, ხალხური მოძრაობის იმპულსი, იმდენათ ერი მეტი სიმტკიცით და სიძლიერით გზას იკაფავს, დამპყრობლის მიერ შექმნილ პოლიტიკურ ბურუსში, ნახულობს საშვალებას საკუთარ ეროვნულ-კულტურულ თვისებათა გადასარჩენათ, ერკვევა უცხო ძალის მოქმედების მთავარ ხაზებში, მის პოლიტიკურ მიზნებში. მოსკოვმა იმ თავითვე იცოდა ქართველი ერის ეს ეროვნული სიფხიზლე, ამიტომაც პირველი ასაღები პოზიცია, უმთავრესი გასარღვევი ფრონტი ერის სულიერი ნებისყოფის გატეხა და დამორჩილება იყო, მით ეროვნული მისწრაფებისთვის გზის გადაღობვა; მისი რაინდული ისტორიის გაბრუნდებით მისი სახელმწიფოებრივი უნარიანობის მიმალვა. ამ მხრივ გაწეული მუშაობა დღემდე უშედეგოთ რჩება. მტერმა მხოლოდ ათასობით ქართველთა გაჟლეტით ჯავრი იყარა.

მიმდინარე ისტორიულ ეპოქის მანძილზე რუსეთისთვის ბოლშევიზმი გახდა ერთად ერთი ფორმა, მისი სახით ის შეიჭრა მცირე ერთა ცხოვრებაში, იქ «სოციალური სამართლიანობის», «კომუნიზმის დამყარება» მოიმიზეზა. რუსეთისგან საქართველოს დაპყრობა მოხდა ბოლშევიზმის დროშით. ამით შეიცვალენ მხოლოდ აღმასრულებელი ძალები, არ შეცვლილა ძველი რუსეთის მიზანი წვრილი ერების დასაპყრობათ. ეპოქის უდიდეს სოციალურ-ეკონომიურ ქარტეხილში ბოლშევიზმის სოციალური ლოზუნგებით დაიფარა რუსეთის იმპერიალისტური ზრახვები.

ბუნებრივი იყო, რომ მოსკოვმა ბოლშევიზმის დანერგვა ქართველი ერის სხეულზე, პირველ ამოცანათ აღიარა. ქართველი ერისგან ბოლშევიზმის შეთვისება გადასჭრიდა დასმულ საკითხებს, ქართველ ერს გადააქცევდა მოსკოვის ყურმოჭრილ მონათ. მაგრამ ქართველი ერის მიერ ვერ მოხდა ბოლშევიზმის დაუფლება. ქართველი ხალხი არ გაკომუნისტდა. თუ დაპყრობის მეორე დღესვე ქართულ კომუნისტურ პარტიას შულავერის გმირები და მათი ათიოდე ამყოლნი წარმოადგენდენ; ათეულ წლების მანძილზე დიდის ვაი-ვაგლახით შეკოწიწებული რიგები თავიდან ბოლომდე უვარგისნი გამოდგენ მოსკოვისთვის საიმედო დასაყრდნობ ძალათ. მთელ ტერიტორიაზე პარტიულ ორგანიზაციათა დაშლა, გულგრილობა, გაქცევა მთელი სიგრძე-სიგანით გამოაშკარავდა კომუნისტურ ყრილობაზე. ბერიას ჩივილი, მუქარა, «ტროცკისტული თავსაფარი» და ბოლოს ტრაბახი ვერ დამალავს ქართულ კომუნისტურ პარტიის სრულ გაკოტრებას. მისი ძველი თაობის მთელმა პლეადამ ხომ პირი იბრუნა მოსკოვისგან, მართალია ქართველი ერის ისტორია ვერასდროს მოახდენს ამ თაობის მორალურ რეაბილიტაციას, მათ სამართლიანათ დაიმსახურეს სამშობლოს მოღალატეთა სახელი; მაგრამ საგულისხმოა, რომ მათშიც გაიღვიძა იმ გრძნობამ, რაც ყველა ქართველში ბუდობს. როცა არაფერმა გასჭრა მათზე, მოსკოვმა გული იყარა მათი გაჟლეტით. თფილისის, აფხაზეთის, აჭარის, ოსეთის, სიღნაღის პროცესით—გაწყდენ ის ძაფები, რომელნიც მოსკოვს, რამოდენიმეთ აკავშირებდენ ადგილობრივ ცხოვრების მიმდინარეობასთან. ეხლა დარჩა «ნამესტნიკი» ბერია და მისი ერთგული მოხელენი მსგავსათ ცარიზმის დროისა.

ბოლშევიზმმა ვერ მოიკიდა ფეხი რაც უმთავრესია მოზარდ თაობაში. საქართველოს კომკავშირის ყრილობამ გამოაშკარავა ახალგაზრდობაში ბოლშევიკური სულის სიკოტრე, მისი შეთვისებისთვის სრული გულგრილობა; გამრავლებულა ბუხარინელთა ბანდები, მავნებლები. პირად ცხოვრებაზე მზრუნველთა ჯგუფები. ისინი ხელს უშლიან ახალგაზრდობის კომუნისტურათ აღზდას, ბოლშევიზმის ათვისებას. არც ერთი კომკავშირის ორგანიზაცია ადგილობრივად არაა საიმედო,—აქედან მოსკოვისთვის. ათეულ წლების განმავლობაში მათ თავზე ბოლშევიკურ სახარების კითხვას, ვერ დაუმორჩილებია მათი სული და გული, არაფერ შუაშია აქ ბუხარინი და მისი წყალწაღებული დოქტრინა. ეს სჭირდება ბერიას პირის მოსაბანათ, მოსაბოდიშებლათ, საზოგადოების წინაშე სინამდვილის დასამალავათ. ახალგაზრდობას სურს პირადი ცხოვრების მოწყობა, მისთვის არც გუშინდელი ტრაღედია დავიწყებული. ქართველთა დანთხეული სისხლი, ბოლშევიზმის დროშით რუსეთისგან საქართველოს დაპყრობა. შეუძლებელია დღეს თუ არა ხვალ მათში არ გაიღვიძოს შელახულმა ეროვნულმა გრძნობამ, მის გონებაში არ წამოიჭრას საპროტესტო აზრები. ამას გრძნობს ქართველ ოჯახში შემოჭრილი მოსკოვი და ცდილობს თავის დამანგრეველი მოღვაწეობა გადაიტანოს უფრო ნორჩ თაობაში, მოწაფეთა წრეებში. «პრავდა»-ს მითითებაა, რომ «ჩვენი ახალგაზრდობის აღზდა კომუნისტური სულისკვეთებით შეუძლია იმ პედაგოგს, რომელიც თვითონ არის გამსჭვალული ბოლშევიკური იდეიურობით, პარტიისა და მთავრობის ერთგულებით». იმეორებს ამასვე ქართული «კომუნისტი». და უდგება მასწავლებელთა გაწრთვნას, აძლევს მათ დავალებებს მოსწავლეთა მიერ, ლენინური იდეების შესათვისებლათ. «უნდა აღიზარდოს ისეთი მოქალაქენი, კომუნიზმის ისეთი მშენებლები, რომელთაც უსაზღვროთ, თავდადებულათ ეყვარებათ საბჭოთა სამშობლო, გამსჭვალული იქნებიან საბჭოთა პატრიოტიზმით». საბჭოთა სამშობლოს, საბჭოთა პატრიოტიზმის სახით ჩვენ ნორჩ თაობას უნდათ შეაყვარონ რუსეთი, მათ სათუთ გრძნობას და სულს დაუმორჩილონ და შეათვისონ დიდი რუსეთისთვის თავდადება, დაცვა, თავგანწირვა. სახალხო განათლების კომისარი ჭკუასელი აღიარებს: «მოზარდი თაობის კომუნისტურათ აღზრდა ლენინური კავშირის მთავარი ამოცანაა, სკოლა კი კომუნისტური აღზრდის მთავარი რგოლია». საბჭოთა პატრიოტიზმის გრძნობისა და შეგნების შესამუშავებლათ შემოღებულ იქნა საბჭოთა სკოლებში საბჭოთა რუსეთის შესასწავლი შესტაკოვის მოკლე კურსი. ის ასწავლის, რომ მათი ახლანდელი ცხოვრება განუწყვეტლათ უკავშირდება ჩვენი ხალხის წარსულს. ქართული «კომუნისტის» აზრით ამ წიგნმა უნდა გააძლიეროს უსაზღვრო სიყვარული იმ პარტიისადმი, რომელმაც გზა უჩვენა ქვეყანას საამური ცხოვრებისკენ. ის სავალდებულოა ქართულ სკოლებშიც. «კომუნისტი» მოითხოვს შესტაკოვის წიგნის მსგავსათ, საქართველოს სამოქალაქო ისტორიის დაწერას. ჩვენ ისტორიკოსებს თურმე ქონებიათ უძვირფასესი განძი. ბერიას წიგნი «ამიერ კავკასიის ბოლშევიკურ ორგანიზაციების ისტორიის საკითხები». აი აქედან უნდა ამოიკრიფოს მასალები და საფუძვლათ დაედვას საქართველოს საზოგადოებრივ მოძრაობის ისტორიას. ის უნდა მიეწოდოს მოსწავლე ახალგაზრდობას, როგორც საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელო.

ჩვენ ვგრძნობთ საშიშროებას მოსკოვის მიერ განზრახულ გეგმების გაცნობით. მცირეწლოვანთა ფსიხოლოგიის დაპყრობა, შეიძლება უფრო ადვილი მოსახერხებელი იყვეს. მაგრამ ამ თაობის ცხოვრებასთან დაახლოვებით, რეალობის შეცნობით უსათუოდ გაიღვიძებს მათში ეროვნული თავისუფლების გრძნობა. პატარა ერის შინაური ცხოვრების ურთიერთობის გზები, იმდენათ გადახლართული არიან ერთიმეორეზე, პოლიტიკურ მოვლენათა, ეროვნულ ტკივილთა შეგრძნობა იმდენათ გაადვილებულია მცირე საბინადრო მოცულობით ურთიერთთან დაკავშირებით, რომ დამპყრობლის მიერ დახლართულ ქსელში ადვილათ და ადრე ხდება შესაძლებელი მოყვარეთა და მტერთა გამოცნობა. ჩვენი მოსწავლე ახალგაზრდობაც ვერ უღალატებს ჩვენი ისტორიული წარსულის სინამდვილეს და მის გაცნობის შემდეგ ის გაყვება საკუთარ ოჯახის აღდგენის გზას. შესტაკოვების ცდა მათი სულის დასამორჩილებლათ უნაყოფოთ დარჩება.

—

მოსკოვის ბატონობის მამოძრავებელი ფაქტორია ძველი კოლონიალური პოლიტიკის განახლების გზით წარმოებული ქვეყნის ეკონომიური ექსპლოატაცია. ოქტომბრის ოცი წლის თავზე ბერია აბარებს ანგარიშს «პრავდას» ფურცელზე მოსკოვს და ცდილობს ეხლანდელი მოსკოვის ეს ზრახვები მიმალოს; ის აღიარებს, რომ ცარიზმის ნაციონალური პოლიტიკა იყო დამონებულ ხალხთა შეუბრალებელ ჩაგვრის და თავაშვებულ ექსპლოატაციის პოლიტიკა. თუ ცარიზმი მართლა აფერხებდა და ბოჭავდა რუსეთის განაპირა მხარეთა სამეურნეო გზას, როგორც ბერიაც აღიარებს; ეხლანდელი რუსეთი ადგილობრივათ უშვებდა ექსპლოატაციის ნედლეულთა წყაროებს და პოლიტიკურ უფლებათა აღკვეთასთან ერთად ეწევა მის ეკონომიურ უფლებას. საქართველოს მევენახეობის საექსპლოატაციო გეგმას საოკუპაციო ხელისუფლება იმუშავებს მოსკოვის და ბოლშევიკური ცეკას ინსტრუქციების თანახმათ. ბერია აცხადებს საქართველოს კომუნისტურ ყრილობაზე: «საბჭოთა ქვეყნის მშრომლის სუფრას უნდა შევძინოთ კარგი სუფრის და შამპანიური ყურძნის კარგი პროდუქცია, ერთი ორად უნდა გავადიდოთ ყურძნის მოსავალი». ორდენოსანმა საქართველომ სახელმწიფოს უნდა ჩააბაროს 22.000 ტონა ყურძენი. სახელმწიფო ეს—რუსეთია, საქართველო მისი პროვინცია. მაგრამ ჩაბარება, დღემდე გათვალისწინებულ ნორმის 29 პროც. მომხდარა. «კომუნისტის» სიტყვით ეს პირსისხლიანი ფაშიზმის ბრალია, ის ცდილობს ამით ბოდიში მოიხადოს მოსკოვთან რომ ლენინის ორდენით დაჯილდოვებული საქართველო და მისი გლეხობა არაფერ შუაშია. ვის დაუმალავს «კომუნისტი» სინამდვილეს? კახელი გლეხისთვის უცხოა, მის მიერ ყურით მოთრეული ფაშიზმი, ის კარგად ხედავს, რომ მისი ნაოფლარით მას საოჯახო მოთხოვნილებანი ვერ დაუკმაყოფილებია და რა ხალისი უნდა ქონდეს რუსეთისთვის ღვინის ჩასაბარებლათ მომეტებული შრომა გაწიოს?!. პირველ ხარისხოვანი ადგილები, როგორიც არის ნაპარეული, წინანდალი, სხვები ვერ სდგანან თავიანთ სიმაღლეზე. მათ მიერ მოწეული ყურძნის წვენი არ ყოფნის მოსკოვის მუცელს და საოკუპაციო ხელისუფლებაც მიმართავს ზომებს მოსკოვის დანაკვეთების შესასრულებლათ. ტუქსავს გლეხობას, ნათლავს მათ მავნებლებათ, იმუშავებს უფრო რადიკალურ გეგმებს და სხ. ჩაის პლანტაციებით საკმაოთ მოფენილია საქართველო, მარტო ოზურგეთის რაიონს სახემწიფოსთვის ჩაუბარებია 100.000 კილო ჩაი. გურიის წლიური სასაქონლო პროდუქციის შემოსავალი დამოუკიდებლობის დროს უდრიდა ბოლშევიკურ სტასტისკას რომ დაუჯეროთ 1.490.000 მანეთს, ეხლა ის ათეულ მილიონს გადაცილებულია. მაგრამ გურიის გლეხობა, ისე როგორც სხვა კუთხეების, ნახევარჯერ თოფით ხელში მტრის მოგერიებას უნდებოდა და არ ქონდა საშვალება ინტენსიური შრომა ეწარმოებია. მიუხედავათ ამისა მისი პირადი ცხოვრება უფრო თავისუფალი, დამოუკიდებელი და უზრუნველყოფილი იყო. ის მცირედი რაც შემოდიოდა მის მოთხოვნილებას ხმარდებოდა; დღეს კი ჩაითა და ნარინჯოვანით კუჭის გამოძღომა ძნელია. შეიძლება იფიქროს ვინმემ, რომ კოლმეურნეობის გზით მონაპოვარი პროდუქციის შემოსავალი გლეხის ჯიბაში მიდიოდეს. საოკუპაციო ხელისუფლება ძუნწია საშრომო ხელფასის სტატისტიკის გამოქვეყნებაში. მათ ლიტერატურაში ამ მხარეს ძალიან ნაკლებათ შეხვდებით. მაგალითისთვის მოვიყვანთ ერთს: ძიმითის კოლმეურნეობაში შრომის დღე გამოანგარიშებულია 1.1 მანეთი. ამ ფულით შეუძლებელია კი მინიმალური მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება. მაგრამ ეს არ აწუხებს საოკუპაციო ხელისუფლებას, ის ზრუნავს, რაც შეიძლება მეტი საექსპორტო საგნები მიაწოდოს მოსკოვს, რომელიც ცდილობს ჩვენი გლეხის მონაპოვარით სხვების მეტოქეთ გამოვიდეს და დაიპყროს უმთავრესათ აზიურ ქვეყნების ბაზრები. «კომუნისტი»-ს გამოანგარიშებით საქართველომ უნდა მისცეს რუსეთს 18.000 ტონა საექსპორტო ხარისხის თამბაქო. ამას ემატება სხვა და სხვა მსუბუქი მრეწველობის საგნები, ამათთვისაც დაწესებულია წინასწარ ჩასაბარებელი ნორმა.

ამგვარათ თუ ძველი რუსეთი ეყრდნობოდა ადგილობრივათ მაღალწოდების ერთ ნაწილს სამსახურში ჩინოვნიკათ გამხდარს, ეხლანდელი ბატონობა უზრუნველყოფილია ზოგიერთ სამშობლოს მოღალატეებით და უმთავრესათ რუსეთის წითელი ჯარებით. ბერია მოგვითხრობს, რომ თუ ძველი რუსეთი ახჩობდა კავკასიის და სხვა მცირე ერების ეროვნულ მისწრაფებას, რომელთაც არა ერთხელ აუფრიალებია თავისუფლების დროშა და ძველი რუსეთი მათ გაჟლეტით უპასუხებდა, თურმე ბოლშევიკურ პარტიამ უზრუნველყო ეროვნული ცხოვრების მიმდინარეობა და მოსკოვის ხელში ყველა ბედნიერათ გრძნობს თავს. საქართველო აჯანყდა 1924 წელს, არა ერთჯერ მრავალ სხვა ფორმებშიც გამოხატა თავისი აღშფოთება ძალადობის მიმართ და სურვილი განთავისუფლების. მაგრამ მოსკოვმა და მისმა აგენტურამ თფილისში ის სისხლში ჩაახჩვეს და დღეს ვითომ სიმართლეს უმალავენ ქვეყანას. მაგრამ მოძრაობა ხომ გრძელდება, ის დღეს აღარ არის ვიწრო ინტელიგენტთა ჯგუფის შეთქმულების საგანი, არამედ ხალხური მოძრაობა, მასიური მისწრაფება. მოსკოვის კოლონიალური ექსპლოატაცია მხოლოდ ხელს უწყობს ამ მოძრაობის გაძლიერებას, აღმშენებლობითი ზომები ვერ შენე-

---

ხელშეკრულებით; ხოლო უცხოეთში გამოხიზნულმა ჩრდილო-კავკასიის, აზერბაიჯანის, სომხეთის და საქართველოს მთავრობათა წარმომადგენლებმა, 1921 წ. 10 ივნის, საჯაროთ პროტესტი განუცხადეს და ეს ხელშეკრულობა ყოველივე კანონიერებას მოკლებულათ გამოაცხადეს. და აი ყოველივე ამის შემდეგ ბამატმა და ზ. ავალიშვილმა უტიფრად გაგვიცხადეს რომ ყარსის ხელშეკრულება მისაღები ყოფილა და კიდევ მეტი: ბ. ბამატის სიტყვით ოსმალეთისათვის ბათუმიც თურმე საჭირო გამხდარა! თქმა იმის რომ ეს ტერიტორია ეკუთვნის ოსმალეთს—ნიშნავს ბოლშევიკური რუსეთის ავაზაკობის და მოძალადეობის გამართლებას! ეს არის «კავკაზის» ანტიკომუნისტური მუშაობა და ბრძოლა? არა! ეს არის პრობოლშევიკური ქადაგება და ბოლშევიკური მორალის ნიადაგზე დადგომა. ეს არის ანტიკავკასიური მუშაობა და, რასაკვირველია, პირველ ყოვლისა, საქართველოს წინააღმდეგ მიმართული! ასე ამართლებს «კავკაზი» და მისი ორიოდე თანამშრომელი საბჭოთა ბოროტმოქმედებს; ასე ამართლებენ ისინი ბოლშევიკურ მორალს; ასე ამართლებენ ისინი ოსმალეთის ნაბიჯს; ასე ებრძვიან ისინი საქართველოს. ამგვარი მათი უმსგავსო ქადაგება არამც თუ მარტო აღმაშფოთებელია, არამედ დასაგმობი და გასაკიცხიც. ბევრი რამისთვის გაუძლია ჩვენ ქვეყანას და გაუძლებთ «კავკაზ»-საც და მის თანამშრომლებსაც...

ბ. კერესელიძე. ისეთი პირების გაკიცხვა, როგორიცაა ავალიშვილი, მიმაჩნია მიუღებლად, რადგან, როგორც საჭირო კაცი, კიდევ გამოგვადგება (ხმები: საქართველო უკეთეს წარმოშობს საჭიროების დროს). ამ საკითხის გამოტანა სულ არ იყო საჭირო საჯარო კრებაზე...

კრებაზე გამოცხადდა «კავკაზი»-ს მეორე ხარისხოვანი თანამშრომელი ბ. ჭაჭიაშვილი და მიუხედავად პროტესტისა, თავმჯდომარემ სიტყვა მისცა; მან ტრიბუნაზე ასვლისათანავე მიირთვა ერთი დიდი ჭიქა წყალი, გვეგონა თუ დიდი ხნით სალაპარაკოთ ემზადებოდა, მარა კრების სამხიარულოთ გამოირკვა, რომ მას თავისი არაფერი აქვს სათქმელი. წაიკითხა «კავკაზის» პირველი ნომრის საპროგრამო წერილიდან რამდენიმე სტრიქონი, შემდეგ გაშალა «ბრძოლის ხმა» და დაიწყო სომხების მიმართ მიმართული წერილის კითხვა და როცა კრებიდან უდასტურებდენ წერილში გამოთქმულ აზრებს, ის ისე იხდიდა მადლობას, თითქოს ეს წერილი მისი ნაწერი ყოფილიყოს. ერთი კაი ქნა, რომ არც ერთი სიტყვით არ დაუცავს «კავკაზი» და მისი პოზიცია.

ამის შემდეგ ბ. თაყაიშვილმა დაღლილობის გამო კრება დასტოვა, თავმჯდომარეობა განაგრძო ბ. სვ. მდივანმა და თან ისარგებლა თავის რიგით სიტყვის სათქმელად. პირველ ყოვლისა მან გააცნო კრებას კიდევ ერთი სიყალბე, რომელიც ჩაუდენია «კავკაზის» რედაქციას თავის ნემეცურ გამოცემაში, რომელზედაც, სამწუხაროთ, აღნიშნულია ჩვენი ყოფილი ელჩის ვლ. ახმეტელის ადრესი. იქ მოუთავსებიათ თარგმანი გენ. კვინიტაძის წერილისა, რომელიც წინეთ დაბეჭდილი იყო რუსულ «კავკაზში» და ამ წერილისათვის მიუყოლებიათ დანართი ხელმოუწერელი იმ სახით რომ ვერც კი გაიგებს კაცი თუ ვის ეკუთვნის. აი ეს დანართი:

«საომარ მოქმედებათა მთელი ხნის განმავლობაში ოსმალეთმა საქართველოს მიმართ დაიჭირა უფრო მეტი, ვინემ მეგობრული ნეიტრალიტეტი. ავტორის (ე. ი. გენ. კვინიტაძის) მიერ აღნიშნული ბათუმის ქუჩებში ოსმალეთის სამხედრო პატრულის გამოჩენა სრულიად არ იყო შემთხვევითი მოვლენა. არც ის იყო მოულოდნელი ქართული მთავრობისათვის რომ კიაზიმბეიმ ოსმალეთზე ბათუმის შეერთება გამოაცხადა (მხოლოდ გეგეჭკორმა, ლორთქიფანიძემ და რამიშვილმა ამაზე არაფერი იცოდენ). ამის შემდეგ მომხდარი აქტი მენშევიკური მთავრობისა და წარმოუდგენელი ფაქტი, რომ ოსმალეთზე ბათუმის გადაცემა მან მთავარ სარდალს არ აცნობა—გვიჩვენებს ამ მთავრობის სავალალო პოლიტიკურ და მორალურ დონეს».

წაკითხვის შემდეგ ბ. მდივანმა განაცხადა რომ ის იმ დროს იყო ელჩად ანგორაში და არაფერი ამის მსგავსი ცნობა მას არ მიუღია საქართველოს მთავრობისაგან და არც რაიმე ამგვარი გაუგონია მას ოსმალეთის მთავრობის წრეებში. ეს ცნობა თავიდან ბოლომდე ყალბია და წინასწარ მოფიქრებული მიზნით გამოგონილი. ამას დაადასტურებენ საქართველოს მთავრობის აქ დამსწრე წევრებიც. სიტყვა ითხოვა რ. არსენიძემ, რომელსაც მიეცა მაშინვე და რომელმაც განაცხადა შემდეგი: მე ვიყავი იმ დროს მთავრობის წევრი, ვესწრებოდი მთავრობის ყველა სხდომებს და ვაცხადებ კათეგორიულად რომ არაფერი ამის მსგავსი არ ყოფილა, ასეთი საკითხი არამც თუ გადაწყვეტილა, არც კი დასმულა. რომ ყოფილიყო რამე ამ გვარი, უეჭველად, მეც მეცოდინებოდა. პირიქით, როცა მთავრობას მოახსენეს რომ ბათუმის ერთი მხრით ოსმალოს ჯარები გამოჩდენო—მან მაშინვე განკარგულება გასცა რომ ის სექტორი ისე გაემაგრებიათ რომ ოსმალების ჯარი ვერ შემოსულიყო. უმთავრესად ამ მიზნით ჩვენ გამოვეცით ბათუმში ერთად-ერთი ნომერი «ერთობისა», რომელშიდაც დაბეჭდილია მოწოდება რომ ბათუმი დავიცვათ ოსმალთა ჯარებისაგან და ეს წერილი არის ჩემი დაწერილი. როდესაც ბათუმის ციხიდან გამოშვებულ იქნა ბოლშევიკები, ხოლო ოსმალთა ჯარებმა წინ წამოიწიეს და კომუნისტების კომისრებმა მიმართეს ქართული ჯარის სარდლებს—ვარ. წულუკიძეს და გ. მაზნიაშვილს ეკისრათ ქალაქის დაცვა ოსმალებისაგან, სანამ წითელი ჯარები მოვიდოდენ. ხსენებულმა გენერლებმა უარი განუცხადეს იმ მოტივით, რომ ასეთი განკარგულება მათ უნდა მიიღონ კანონიერი მთავრობისაგან. და როცა შეეკითხენ მთავრობის თავმჯდომარეს თუ როგორ მოქცეულიყვენ, თავმჯდომარემ ნება დართო ემოქმედათ და აუხსნა რომ უმჯობესია დაპყრობილი საქართველოს ტერიტორია მთლიანად ერთ ხელში იყოს, ვინემ დანაწილებული რამდენიმეს ხელში. და მართლაც ეს გენერლები შეუდგენ თავდაცვას და კიდევაც გადარეკეს ოსმალთა ჯარები. ასეთია სინამდვილე და აქედან ცხადია თუ რამდენად ყალბია ის ცნობა, რომელიც აქ წაიკითხეს და რომელიც დაბეჭდილი ყოფილა «კავკაზის» ნემეცურ გამოცემაში.

ამ განცხადების შემდეგ განაგრძო თავის სიტყვა ბ. მდივანმა. ეს საზღვრების საკითხი—ამბობს ის—ისეთი ელემენტარული რამ არის და იყო ყველა ქართველისათვის, რომ ამაზე ორი აზრის ქონა წარმოუდგენელი იყო ყველა ჩვენგანისათვის. ამიტომ, როცა წავიკითხე ამ საგანზე ბ. ცომაიას წერილი «ახალი ივერია»-ში—ვთქვი რომ ამ წერილს ყველა ქართველი მოაწერს ხელს მეთქი. სრული სიმართლე და ჭეშმარიტებაა რომ საზღვრების საკითხის შესახებ პარტიათა შორის დავა არას დროს არ ყოფილა. მხოლოდ ეხლა გამოჩნდენ მცირე რიცხვი ქართველებისა, რომლებიც «კავკაზ»-ში ასეთ დაუშვებელ პოზიციას იცავენ და რაც უფრო სამწუხაროა ეს ისა, რომ ამ პირთა შორის ურევიან ისეთი პირები, როგორიც არის პროფ. ავალიშვილი, ყოფილი მთავარ-სარდალი და სხ. რამდენად დიდი თანამდებობა ეჭირა ამ პირთ წარსულში, იმდენად დიდი უნდა იყოს პასუხი, რომელიც მათ უნდა მოეთხოვოს...

ამით დასრულდა მსჯელობა და კრებამ ერთხმად მიიღო რ. არსენიძის შემდეგი რეზოლიუცია:

«1937 წლის დეკემბრის 4-ს შემდგარი პარიზის ქართველთა საზოგადოების მრავალრიცხოვანი კრება საქართველოს ტერიტორიის საზღვრების თაობაზე, ადგენს:

«კრება აღშფოთებულია ჟურნალ «კავკაზ»-ის და მისი თანამშრომლების მიერ ქართული ტერიტორიის გაცემის მისწრაფებითა და ქადაგებით; მით უმეტეს, რომ ასეთი გაცემა ბ. ბამატის ჟურნალ «კავკაზ»-ის ქართველ თანამშრომელთაგანაც გამოდის.

«კრება განსაკუთრებულად მიუღებლად სთვლის იმას, რომ ამ მწერლების აზრით, თითქოს საქართველომ საბოლოოდ უნდა ხელი აიღოს ჩვენს ქვეყანაში შემოსული, მოსკოვის ბოლშევიკურ ხელისუფლების მიერ ყარსის ხელშეკრულობით გაცემულ უდავო ქართულ მიწა-წყალზე, და რომ თვით ამ ხელშეკრულობით საქართველოს ფარგლებში დარჩენილ ბათუმის და მის ოლქსაც ახალი დათმობებისა და საეჭვო კომბინაციების საგნად აცხადებენ.

«ჩვენ ვაცხადებთ, რომ საქართველოს ყველა პოლიტიკურმა პარტიებმა და საქართველოს პასუხისმგებელმა ორგანოებმა 1921 წელსავე ენერგიული პროტესტი განაცხადეს ეგრედ წოდებული ყარსის ხელშეკრულობის წინააღმდეგ, რომლითაც საქართველოს ტერიტორია იქმნა გაცემული.

«ბ. ბამატის «კავკაზ»-ში მოკალათებულ ორიოდე ქართველ თანამშრომლისაგან საქართველოს მიწა-წყალზე ასე იოლად ხელის აღება გამოწვეულია იმ ყალბი და სრულიად მიუღებელი, ვითომდა საქმიანი ხაზით, რომლითაც, ნივთიერი თუ სხვა მოსაზრებებით, ქართულ პოლიტიკურ აზრსა და ინტერესებს უქვემდებარებენ საქართველოს საზიანო, უცხო პოლიტიკურ მიზნებსა და ინტერესებს.

«ასეთი პოლიტიკიდან მივიღეთ გაუგონარი და დაუჯერებელი ბოროტება: ცდა ქართული ტერიტორიის გაჩუქებისა და გაყიდვისა.

«კრება მიმართულებათა და დაჯგუფებათა განურჩევლად ერთხმად იმაღლებს ხმას ამ ბოროტების წინააღმდეგ.

«კრება საჯაროდ აცხადებს, რომ ქართველი ერი ერთსულოვნად და ურყევად სდგას თავისი ტერიტორიალური მთლიანობის ნიადაგზე და არავის მისი დარიგება-დანაწილების უფლებას არ აძლევს.

«კრება აცხადებს, რომ ქართველი ერი დიდათ აფასებს თურქეთის რესპუბლიკასთან კეთილ-მეზობლურ განწყობილებას და ღრმად დარწმუნებულია, რომ საქართველოს და საერთოდ კავკასიის დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, რაც ორივე მხარის სასიცოცხლო ინტერესს შეადგენს, ყოველი სადავო საკითხის გადაწყვეტა ამ ორ მეზობელ სახელმწიფოს შორის მეგობრული და მშვიდობიანი გზითა და საშუალებით იქნება შესაძლებელი».

დამსწრე.

Le Gérant : René Toussaint
Levallois-sur-Orge. — Imprimerie de Levallois

ლებს თავისუფლებისთვის ბრძოლას. საქართველოს რომ დამოუკიდებლობა შეენარჩუნებინა მას არ დასჭირდებოდა მოსკოვის ეკონომიური გეგმები. საკუთარი სამრეწველო რესურსების გამოსაყენებლათ. თუ დღეს ხალხის შრომით, მისი ოფლით იქმნება რაიმე ტეხნიკური მიღწევანი, ეს ჩვენი ეროვნული შესაძლებლობის, მისი უღლის ქვეშ ცხოველმყოფელობის შენარჩუნების ნიშანია. ბოლშევიზმი, მოსკოვის ბატონობა აქ მოვლინებულია ამ მიღწევათა გზით—ეკონომიური ექსპლოატაციის მოსახდენათ. საქართველო ისევ სდგას პირისპირ მოსკოვის მიმართ, როგორც სხვა დაჩაგრული ერები. მოსკოვთან მეგობრული ძაფების გაბმა ძალადობით, საქართველოს უფლების აყრით შეუძლებელია. ის ვერ შესძლო ქართულმა კომუნისტურმა პარტიამ და გაიჟლიტა. მით უმეტეს მას ვერ შესძლებს მოსკოვის დღევანდელი «ნამესტნიკი».

ირ. სარიშვილი.

◆

ტროცკის „დიალექტიკა“

ტროცკის დიალექტიური აღმოჩენების სალარო ამოუწურავი გამოდგა. «ოპოზიციის ბიულეტენის» უკანასკნელ ნომერში, რომელსაც თვითონ სწერს და თვითონვე აქვეყნებს, ის გვესაუბრება «მარქსისტული დოქტრინის» მწვერვალიდან. გაუბედურებული მოხუცი იყო და რჩება პერმანენტული მსოფლიო რევოლიუციის იდეოლოგი და ამ მოსაზრებით თითქოს მეოთხე ინტერნაციონალიცკი დაარსა. მაგრამ ამ ინტერნაციონალის მთავარი ნაკლი ისაა, რომ ის მხოლოდ მის მეტაფიზიკურ აზროვნებაში არსებობს და სინამდვილეში კი არა. ფაქტებმა დაანგრიეს მისი იმთავითვე უტოპისტური თეორია, მაგრამ ერთი მეცნიერის მზგავსად, მისი გონება ფაქტების რეალობას ვერ შერიგებია და მათ თავისი დიალექტიკით ემუქრება. კერძო, პიროვნულ ამბიციების დატაკების პროცესში სტალინმა დასცა თავისი საშიში კონკურენტი და გზა გაიკაფა ძალაუფლების დამარტოებისაკენ. მას მოსვენებას არ აძლევდა ლენინის გარდაცვალების მეორე დღეს წამოსროლილი ლოზუნგი: კოლექტიური ხელმძღვანელობა ლიდერის შესაცვლელად. ხოლო დამარცხებული ტროცკიზმის ნანგრევებზე მან იმავე ტროცკის დროშა აღმართა და მისი მეთოდით შეესია სოფელს გასაღატაკებლად. უკანასკნელი რვა წლის განუწყვეტელი სისხლის ღვრა, მუშათა და გლეხთა ისედაც დაცემული ცხოვრების აფორიაქება, სტახანოვიზმი, კოლხოზ-სოვხოზები და მათი დრაკონიული წესებით გატარება, ერთი სიტყვით—განუწყვეტელი რევოლიუცია სოფლად და ქალაქად, სხვა არა არის რა თუ არ ამ რევოლიუციის იდეოლოგის დამღუპველი ოცნების სინამდვილეზე დამყნა. შედეგი დაინახა და იგემა თვით ტროცკიმ. რევოლიუციონური სინდისიერება და მარქსისტული ეთიკა მოითხოვდა მას უკან დაეხია და სტალინის წინააღმდეგ ბრძოლა გადაეტანა ბოლშევიზმის პრინციპიალურ-ტაქტიკურ გაკოტრების მხილებათა ნიადაგზე. მაგრამ ამისათვის არ კმარა ნიჭი და ძველი ფორმულების სქემატიური შეთვისება. საჭიროა განსაზღვრული მორალური დონე, რევოლიუციონური გულახდილობის და მატერიალისტური კონცეპციის წინამძღვარს რომ წარმოადგენს. ამ მორალთან კი უკაცრავად დარჩა ჩვენი ავტორი. ის არ ეშვება ბოლშევიზმს და ვეებერთელა რუსეთის დანგრევის და მსოფლიო მუშათა საქმის კატასტროფიული დაზარალების მიზეზად აღიარებს მხოლოდ სტალინს და სტალინიზმს. მთელი ეს ისტორიული პროცესი მიეწერება ერთ კაცს ყოველგვარ კულტურას და აზროვნების უნარმოკლებულს. პიროვნება ხდება ისტორიის დემიურგი, 170 მილიონიანი ხალხის ცხოვრების თავის ნებაზე გამრიგებელი. სტალინი უფრო ჰგავს ციდან მოვლენილ ღვთის წყრომას, ვიდრე სინამდვილეზე აღმოცენებულ ბოროტებას და, ამას ეწოდება მარქსიზმი და აზროვნების დიალექტიკა!

ბრძოლა სტალინიზმის წინააღმდეგ ბოლშევიზმის დროშის მაღლა აფრიალებით—აი ტროცკიზმის პოლიტიკური მრწამსი, ხოლო ამის შესაძლებლობა, რომ ობიექტიურად გამორიცხულია, ამას ავტორი არ ჩაუფიქრებია. ბოლშევიზმისა და სტალინიზმის შორის დემოკრატიული ხაზის გავლა ისტორიული სუბიექტივიზმის ლოღიკური დანასკვია. მას არაფერი აქვს საერთო საზოგადოებრივ ევოლიუციის მატერიალისტურ შეფასებასან. ტროცკი გვასწავლის: «რასაკვირველია სტალინიზმი აღიზარდა ბოლშევიზმის ნიადაგზე, მაგრამ აღიზარდა არა ლოღიკურად, არამედ დიალექტიურად, არა რევოლიუციური განმტკიცების წესით, არამედ ტერმიდორიანული უარყოფის გზითო». მეცნიერული სოციალიზმის მამათმთავარნი კი ფიქრობდენ, რომ დიალექტური განვითარება პროცესის ლოღიკურ გზას მიყვება. დიალექტიკა ულოღიკოთ ქაოსი და გაუგებრობაა. საგნები და მოვლენები ვითარდებიან თავისი იმანენტური კანონების მიხედვით. ადამიანს შეუძლია მხოლოდ ამ პროცესის დაჩქარება და ბუნებრივი აუცილებლობის თავისუფალ გაქანებად გადაქცევა.

რობესპიერის ტერორისტულმა მიუკარებლობამ საფრანგეთის რევოლიუციაში მისი საწინააღმდეგო ელემენტები მოამწიფა. მან მუსრი გაავლო რევოლიუციის მატარებელ დემოკრატიულ ძალებს, მოშალა მესამე წოდების წინააღმდეგობის უნარი და გზა გაუხსნა ტერმიდორიანულ გადატრიალებას. შინაგანი განვითარების წესით ის გადაიქცა თავის წინააღმდეგობათ ჯერ კიდევ მანამ, სანამ ტერმიდორიანული რეაქცია მის ლიკვიდაციას დაასრულებდა. აქ ლოღიკა და დიალექტიკა, თავისუფლება და აუცილებლობა ერთად მიდიან, ხელი ხელ ჩაკიდებული სწყვეტენ საზოგადოების ბედს. ტერმიდორის ანტირევოლიუციონური ხასიათი ტერორისტული რეჟიმის ბუნებით განისაზღვრა. ასევე მოხდა რუსეთში. ვერავითარი კაზუისტიკა ვერ წაშლის იმ ფაქტს, რომ სტალინისტური რეაქცია ბოლშევიკური უტოპიის ღვიძლი შვილია, მისი ნაშობი და გამოზდილი, მისით წაქეზებული და განმტკიცებული.

ტროცკი ამ ფაქტს ვერ შერიგებია. პატივმოყვარეობა ხელს უშლის მას გაიმიჯნოს ბოლშევიკურ რეაქციისაგან, დადგეს ისტორიულ თვალსაზრისზე და გამოასწოროს საბედისწერო შეცდომა. ეს იქნებოდა ბოლშევიზმის განვითარების ლოიალური და მეცნიერული შეფასება. ამის მაგიერ ის დონკიხოტური მამლაყინწობით ამხედრებულა ღია სინამდვილის წინააღმდეგ. ის სცნობს სტალინიზმის წარმოშობას ბოლშევიზმისაგან, მაგრამ ამ ფაქტს ცხოვრების ულოღიკობად სთვლის და მოღალატის და რეაქციონერის ეპიტეტებით უმასპინძლდება მათ, ვინც ამ ხალას ჭეშმარიტებას აღიარებს. ის ამბობს: «ასეთი მსჯელობის შეცდომა იწყება ბოლშევიზმის, ოქტომბრის რევოლიუციის და საბჭოთა კავშირის იგივეობის აღიარებისაგან. ისტორიული პროცესი მოპირდაპირე ძალთა ბრძოლას რომ წარმოადგენს, იცვლება ბოლშევიზმის ევოლიუციის წარმოდგენით ცალიერ სივრცეში. მაშინ, როდესაც ბოლშევიზმი არის მხოლოდ პოლიტიკური მიმდინარეობა, მართალია გათქვეფილი მუშათა კლასში, მაგრამ არა სრულიად იდენტიური. ხოლო მუშათა კლასის გარდა სსსრ-ში ცხოვრობს ასი მილიონი გლეხი, სხვადასხვა ეროვნებები და დარჩენილია ნაშთი ძველი მონობის, სიღარიბისა და უმეცრების. ბოლშევიზმის მიერ შექმნილი სახელმწიფო სახავს არა მხოლოდ ბოლშევიზმის აზრსა და ნებისყოფას, არამედ აგრეთვე ქვეყნის კულტურულ დონეს, მოსახლეობის სოციალურ შემადგენლობის, ბარბაროსული წარსულის და არანაკლებ ბარბაროსული მსოფლიო იმპერიალიზმის დაწოლას. საბჭოთა სახელმწიფოს გადაგვარების პროცესის წარმოდგენა, როგორც წმინდა ბოლშევიზმის ევოლიუცია, ნიშნავს სოციალური რეალობის ანგარიშის არ გაწევას, მისგან ლოღიკურად გამოყოფილი ელემენტის სახელით». აი, ავტორის ახალი აღმოჩენა! მარტივ და გასაგებ ენაზე ეს ნიშნავს: მართალია ბოლშევიზმი გადაგვარდა, მაგრამ არა ბუნებრივად, არამედ რუსეთის დუხჭირი პირობების გავლენით და ეს მიაჩნია ავტორს დიდ გონებრივ მიღწევად. მაგრამ ერთი ვიკითხოთ: როცა 1917 წლის ოქტომბრის ჯანყს შეუერთა ავტორი, ნუ თუ ფიქრობდა, რომ მისი ქიმერული გეგმები ცალიერ სივრცეში დაიმყნებოდა? განა 20 წლის განმავლობაში რუსეთის სისხლის ნაკადულებით მორწყვა იყო საჭირო, რომ მარქსისტი ამ დასკვნაში მისულიყო? განა პოლიტიკურ მოღვაწეს ეპატიება იმის არ ცოდნა, რომ პოლიტიკური ხელისუფლება ქვეყნის სინამდვილეში დახლართულ მამოძრავებელ ძალთა ემანაციაა და მათ გავლენას განიცდის? ამას ხომ მენშევიკები ჯერ კიდევ რევოლიუციამდი აღიარებდენ? ისინი მიუთითებდენ პარტიას ამ დუხჭირ პირობებზე, მასის ჩამორჩენილობაზე და ბოლშევიკების მეტაფიზიკურ-ინტელიგენტური გატაცების საშიშროებაზე. სწორედ ამაზე წინასწარმეტყველობდა აქსელროდი: «პარტია ვალდებულია ყველაფერი ქნას იმისათვის, რომ ასწიოს და განავითაროს ინიციატივის და თვითმოქმედების უნარიანობა პროლეტარიატის მოწინავე ელემენტებში. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენი პარტია პროლეტარიატის კლასიურ თვითმოქმედების და თვითგანვითარების ორგანიზაციიდან გადაიქცევა კონსერვატორულ ძალად, მისი პოლიტიკური განვითარების უშუალო ხელის შემშლელად, თავისი არსებობის ფაქტით მისი გაძლიერების შემაფერხებლად». აქსელროდის წინასწარმეტყველობა სიტყვა-სიტყვით ახდა. კონსერვატორული ძალა რუსეთს ჯერ ლენინიზმის და შემდეგ სტალინიზმის სახით მოუვლინა. კუდიანობა არ იყო საჭირო ამის გასათვალისწინებლად. ის ამ დასკვნამდი მიიყვანა მისმა მატერიალისტურმა ყნოსვამ, ბოლშევიზმის რეაქციონური ბუნების სწორმა ათვისებამ და რუსულ პირობების ანალიზმა. ის, რაც დღეს ტროცკიმ თითქოს აღმოაჩინა როგორც ბოლშევიზმის გადაგვარების მიზეზი, აქსელროდმა და მისმა თანამოაზრეებმა გაითვალისწინეს 30 წლის წინეთ.

სოციალ-დემოკრატიის მარქსისტული ფრთა, მენშევიკების სახით, მოუნდა პარტიაში შემოჭრილ ანტიხალხოსნურ, ანარქო-სინდიკალისტურ მიმდინარეობის მხილებას. «ბოლშევიკები ისევე გვეპყრობიან ჩვენ—ამბობდა პლეხანოვი—როგორც კომუნისტების კავშირში ვილლიხ-შაპერის ფრაქცია ეპყრობოდა მარქსის ფრაქციას. ვილლიხ-შაპერი მოითხოვდენ დაუყონებლივ გამოსვლას; მარქსის თანახმად ისინი ამბობდენ: «ჩვენ ახლავე უნდა ჩავიგდოთ ბატონობა, თუ არაფერი დაგვრჩენია გასაკეთებელიო». მარქსი კი მათ მიუთითებდა გერმანულ პროლეტარიატის მოუმზადებლობაზე, და ბრალს სდებდა მასში, რომ, დემოკრატების მზგავსად, რევოლიუციონურ განვითარების ნაცვლად ისინი რევოლიუციონურ ფრაზას ეყრდნობიანო».

აი, ამ ცრუ-მარქსისტულ მიმართულებას შეუერთდა ტროცკი 1917 წლის ოქტომბერში, ხალხის სუვერენობის მოსასპობად და რევოლიუციონური დემოკრატიის მონაპოვართა გასანადგურებლად. სტალინიზმი ლენინიზმ-ტროცკიზმის ლოღიკური გაგრძელებაა, რამდენადაც ამ მიმართულების კვინტესენცია ხალხის სუვერენობის უარყოფაა. ლენინ-ტროცკი ამ უარყოფას ფარავდენ მაღალი ფრაზებით, გაბერილი ლოზუნგებით და სისხლიანი ტერორით. სტალინს არ სჩვევია არც მაღალი ფრაზები და არც მობოდიშება. მოძღვართა ნაანდერძევის გასატარებლად მან დაიტოვა და გააძლიერა სისხლიანი ტერორი. ამრიგად ლენინიზმი ბუნებრივად, ლოღიკურად მივიდა სტალინიზმამდე, ხოლო ეს ლოღიკური ევოლიუცია ტერმიდორიანულ რეაქციით დაბოლოვდა დიალექტიკის გარდაუვალი კანონების წყალობით. აშკარაა, აქ ლოღიკური განვითარება საზღვრავს და ხელს უწყობს დიალექტიურ უარყოფას. ტროცკის სუბიექტივისტური ინტერპრეტაცია ვერ შესცვლის ისტორიის გარდაუვალ განაჩენს. ის თავის ძველ ამხანაგების წინააღმდეგ იქნევდა უბადრუკ ხმალს, როცა ისტორიულ ირონიის წყალობით რუსეთის ბედი ხელთ ეპყრა და განყენებული პრინციპებით იმუქრებოდა რუსეთის დუხჭირი პირობების გარდაქმნას. მაშინ ის ყველა ბოლშევიკთან ერთად იგივეობის ნიშანს ავლებდა პარტიას, მუშათა კლასს და სახელმწიფოს შორის, ხოლო როცა მისივე გამოთლილი ხმალი მის წინააღმდეგ აღიმართა, ეს უბედურება ობიექტურ პირობებს მიაწერა; კრავის ტყავში მოიკუნტა და ბედავს ობიექტურ პირობების უაღრესობა გვასწავლოს. «სტალინის ბიუროკრატია—განაგრძობს იგი—ამ სფეროშიდაც (ლაპარაკია შეურიგებლობაზე. ვალ.) ბაძავს ბოლშევიზმის სიტყვებსა და ჟესტებს, მაგრამ როცა «შეურიგებლობა» და «სიმტკიცე» ტარდებიან პოლიციური აპარატის საშუალებით, პრივილეგიურ უმცირესობას რომ ემსახურება, ისინი ხდებიან დემორალიზაციის და განგსტერობის წყაროდო». ვერავითარი ფარისევლობა ამაზე შორს ვერ წავა. საინტერესოა ვიკითხოთ, მაშ რომელი აპარატის წყალობით ჩაახრჩო ტროცკიმ კრონშტატის აჯანყება და ქართველი ერის თავისუფლება? ისიც ხომ განგსტერული მეთოდებით ამზადებდა ქვეყნის დემორალიზაციას. შეიცვალა მხოლოდ განგსტერი. რასაც წინედ აკეთებდა ტროცკი, მასზე უკეთ აკეთებს დღეს სტალინი. ეს უკანასკნელი კი დღითი-დღე უახლოვდება რობესპიერის ბედს.

ჩვენი გაუბედურებული ინტელიგენტი დღეს გვასწავლის მას, რაც რევოლიუციონურმა სოციალ-დემოკრატიამ 30 წლის წინედ იცოდა. სტალინი შექმნა რუსეთის ბარბაროსულმა პირობებმა, რადგან პირობები ქმნიან ადამიანს, პარტიას, პოლიტიკას და მორალს. აქ სტალინის პიროვნება შემთხვევით მოგორებული ელემენტია. ტროცკი აღიარებს პირობების გადამწყვეტ ძალას, მაგრამ გაურბის დასკვნას. განა სტალინის ადგილზე, რომ დღეს ტროცკი იჯდეს ის კი დასძლევდა ამ პირობებს? მაშ რის მაქნისია ბოლშევიკ ტროცკის რისხვა მის კონკურენტ ბოლშევიკის მიმართ? რით უნდა აიხსნას ასეთი წინააღმდეგობა თუ არა იმ გარემოებით, რომ მან მიიღო ღრმა პირადი ჭრილობები, დაიმსხვრა მისი ამბიციების კოშკი და იდეოლოგიური სიკოტრის დასაფარავად მტკიცედ დაიხლართა ისტორიული სუბიექტივიზმის ლაბირინტში.

ვალ.

◆

„ახალი ვითარება“ ლიტერატურაში

დიქტატურის მიერ წარმოებულ ხოცვა-ჟლეტის პროცესში სრულიად დაიხლართენ ბოლშევიკურ მხატვრულ შემოქმედების გზები. გაჰქრა რწმენა საკუთარ შემოქმედების ცხოველმყოფელობის. ხელისუფლებისთვის გამოსადეგ სამხატვრო პროდუქციის შესაქმნელათ. თემატიურ საგანთა საძირკველი მუდმივ რყევას განიცდის. მორჩილ კრიტიკოსებისთვისაც შეუძლებელი ხდება მწერლობისთვის დანაკვეთების დადგენა, მყარე თეორიულ დებულებათა გამოკვეთა, როგორც ეს მიღებულია და სავალდებულოა სალიტერატურო ფრონტზე. საბჭოთა დიქტატურის მფარველობის ქვეშ დაყენებული «სოციალისტური რეჟიმის» სამოსელი მუდამ საძებარი ხდება. პოლიტიკურ ამოცანათა ცვალებადობის გამო მისი ძირითადი საფუძვლები შეუწყვეტელი კვლევის საგანი გამხდარა. ამ მიმართებით დაწყებულმა ძიებამ სალიტერატურო მწერლობაში საკუთარი ტროცკისტები და მავნებლები აღმოაჩინა. ყოველგვარ მოსალოდნელ გადახრების ასალაგმავათ საჭირო გახდა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, «სალიტერატურო ხაფანგის» დაგება. პირველათ ამ ხაფანგში ავერბახს ამოაყოფიეს თავი. ის გამოაცხადეს მწერლობაში მეორე ტროცკათ და ყველა მის გარშემო მყოფი, გუშინ ხელისუფლებისგან ცნობილნი და ნაქებნი გარიცხულ იქნენ სალიტერატურო წრეებიდან. საკმარისია ერთი მაგალითის მოყვანა. ლებედინსკის რომანი «გმირის დაბადება» თვით დიქტატორის მიერი ქნა მოწონებული და მირონცხებული, როგორც მხატვრული მწერლობის საუკეთესო შედევრი. ეს იყო 1929 წელს. რვა წლის შემდეგ ამჩნევენ, რომ ის ტროცკიზმით ყოფილა გაჟღენთილი. ავერბახელობის თეორიულ დასაბუთებას იძლევა ვინმე ლუარსაბიძე. ავერბახმა წამოაყენა «ფსიხოლოგიური რეალიზმის» იდეალისტური ლოზუნგი, ხოლო ვიგინდარა პ. ქიქოძე-ბუაჩიძემ «რომანტიული რეალიზმი». აქედან თურმე ისინი ებრძოდენ სოციალისტური რეალიზმის გახრწნისა და გადაგვარებისთვის. უპარტიო მწერლებს ამხედრებდენ კომუნისტებზე: ორთავე რიგებში შეჰქონდათ გახრწნილება და მავნებლობა. ცდილობდენ საბჭოთა კულტურის დეზორიენტაციას». აი ამათ წინაამდეგ იწყება სასტიკი კამპანია, როგორც შიდა რუსეთში ისე ჩვენში, საქართველოში. ავერბახ-ბუაჩიძის იდეალოგიურ გადახრის ძიებას ჩვენ ვერ გამოუდგებით. საკმარისია აღვნიშნოთ, რომ თითეული სალიტერატურო ნაწარმოები დიქტატურისთვის მისაღებია და გამოსადეგია, მის მიერ დასახულ გეგმათა განხორციელების მანძილზე. მაგ. პირველ ხუთწლედში მოცემული პოლიტიკური რომანი, პოემა თუ სხვა ნაწარმოები დღეს გამოუსადეგარია. ბევრი მათგანი კონტრევოლიუციონურია, მას მავნებლობის სუნი უდის; იდეალოგიური გადახრის მოძებნაც ადვილი საქმეა. მხატვრული შემოქმედების ნაყოფი არაა არითმეტიკული ფორმულები, დაზუსტებულ ფორმაში ჩამოსხმული ნაკვეთი. არა კეთილსინდისიერ კრიტიკოს ადვილათ შეუძლია ნაწარმოებს მისცეს დროს შესაფერი შეფასება. მით უმეტეს ოფიციალურ ზევიდან კარნახით წარმოებულ სალიტერატურო კრიტიკოს არ ყავს მოცილე, მოპირდაპირე კრიტიკოსი. სანიმუშოთ საკმარისია მოვიყვანოთ ბერიას ახალი ლიტერატორის ბესო ჟღენტის თავდასხმა, რომელიც ბულვარულ მანერით დაწერილ, ბურჟუაზიულ შხამით სავსე ნაწარმოებათ აცხადებს ისეთ რომანებს, რომელნიც მიღებული და შექებული იყო გაბატონებულ წრის მიერ. მაგალ. «პატარა დედაკაცი», «მუსუსი», «კვაჭი კვაჭანტირაძე», «ოქროს კბილი», «ჯაყოს ხიზნები» და მრ. სხ. მათი ავტორი კლასობრივი მტერი ყოფილა მწერლობაში შემოპარული, ავანტიურისტი, კონტრ-რევოლიუციონერი. ავტორს, რომელსაც მოსკოვში ლენინის ორდენი ჩამოჰკიდეს დღეს ჟღენტი გახურებული შანთით ემუქრება, ფიზიკურათ მოსპობას პირდება. ჩვენ ვწერდით, რომ ქართული თავისუფალი მხატვრული შემოქმედების ჩანასახიც ადრე გაჰქრებოდა. სამწუხაროთ ეს ძალიან ადრე გამართლდა. მხოლოდ შევცდით იმაში, თუ რომელი გზით იქნებოდა ეს ოპერაცია ჩატარებული. საუცხოვო დემაგოგიური ხერხი იქნა გამონახული, გააუქმეს თვით პრ. მწერ. ასოციაცია და შეუერთეს ძველ გადარჩენილ კადრებს. ქართული «კომუნისტი» ამხელს: «საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია მწერალთა წრეში აღვივებდა ჯგუფობრივ შუღლს, ურჩსა და სხვანაირათ მოაზროვნეს მიერეკებოდა საბჭოთა ხელისუფლების მტრების ბანაკისკენ».

დიქტატურა თავის კალთაში ამოზრდილ პროლეტარულ მწერლების ასოციაციას კიცხავს, ამათრახებს, სამარცხვინო ბოძზე აკრავს მათ, ვისაც სთვლიდა «სოციალისტური კულტურის» [illegible]. ათეულ წლების მანძილზე ბოლშევიკურ დოქტრინის, იდეოლოგიის ჭახრაკში გამოვლილი თაობა, როგორც თვით «კომუნისტი» აღიარებს გაქცევია განხორციელებულ სოციალიზმს და მტრის ბანაკში ამოუყვია თავი. ჩვენ წინეთაც აღვნიშნეთ, რომ პროლ. მწერალთა დაჯგუფება მართლაც ერეკებოდა სხვანაირათ მოაზროვნეს, დაკვრითი წესით ახიავებდა მხატვრული სიწმინდის ჩანასახს. მაგრამ განა ეს არ ხდებოდა იმავე საბჭოთა ხელისუფლების კარნახით, მისდამი თავდადების და ერთგულების დასამტკიცებლათ?!. განა თვით წითელი სასახლის ლიტ-ფონდის სუბსიდიებით არ აღიზარდა დღეს გაკიცხული და შერცხვენილი «პროლ. მწერლობა»?!. როგორც ტროცკის არ უღალატნია ბოლშევიკურ ტალმუდისთვის, ისე ავერბახსა და მის ამყოლთ ალბათ, აზრათაც არ მოსვლიათ საბჭოთა სამოთხეს გაქცეოდენ. მაგრამ მათ ვერ გაამართლეს, ფეხდაფეხ ვერ მისდიეს სტალინის პოლიტიკის ევოლიუციის, სრული ბატონობისკენ ჩქარი ტემპით მავალს. მათ ვერ დაეუფლენ ბოლშევიზმს—ისეთი გაგებით, როგორც გაბატონებულ წრეს ესმის და მოუხდება. ავერბახი გადააბეს ტროცკის, პირველს სხვებიც დაუკავშირეს და თეორიულად დასაბუთდა მათი მავნებლური გადახრები. ისე როგორც საქართველოში ბერია დაემუქრა კომუნისტურ ყრილობაზე თავის ორდენოსან მწერლებს, რომელნიც დაძვრებიან ოკუჯავა-ალნიაშვილ-ტოროშელიძესთანო. კერძოთ საქართველოს პროლ. ასოციაციის დაშლაში მისი რიგების შეთხელებამ ითამაშა უდიდესი როლი, 280 წევრიდან ოციოდე თუ შერჩა სალიტერატურო ასპარეზს, რომელთაც შესძლეს რაიმე ღირებული ნაწარმოების მოცემა. გაერთიანების მთავარი პოლიტიკური მიზანი კი აშკარა ხდება. ისპობა ყოველგვარი ჯგუფობრივი დაყოფა და ხელისუფლებას მეტი საშვალება ეძლევა უშუალო კონტროლი აწარმოვოს მწერლობაზე, სრულ მორჩილებაში დააყენოს და მისცეს მას დროს შესაფერისი დირექტივები. და აი ბერია კომუნისტურ ყრილობაზე მათ უსახავს სრულიათ გარკვეულ ამოცანებს: «ბოლშევიზმის დაუფლებისთვის ბრძოლა უნდა იდგეს მწერალთა მუშაობის ცენტრში, საბჭოთა მწერალი ვალდებულია ამაღელვებელ სახეებში გადმოგვცეს ჩვენი დიდი ეპოქის მოვლენები». ბოლშევიკური ცეკის საგანმანათლებლო განყოფილების უფროსი გორდელაძე ასრულებს ბერიას დავალებას და თფილისში შეკრებილ მწერლებს ნატაციებს უკითხავს: «თქვენში გამეფებულია ყოყოჩობა, თავგასულობა, მლიქვნელობა—ეუბნება მათ გორდელაძე,—ბევრ თქვენგანმა არ იცის პოლიტიკური ანბანი». ის თითეულათ ამათრახებს ყველას. იძლევა ახალ დანაკვეთებს: «მწერლის მსოფლმხედველობა შორს უნდა სჭვრეტდეს, იგი უნდა წვდებოდეს ჩვენი ეპოქის სტალინური კონსტიტუციის ეპოქის სიდიდეს». მაგრამ ყველა ამას წინ უნდა უსწრებდეს ბოლშევიზმის დაუფლება, უამისოთ შეუძლებელია უდიდეს ამოცანათა შესრულება. «ამპარტავნობას თავი უნდა დაანებოთ—ასწავლის გორდელაძე მათ, ნაკლებათ იფიქროთ იმის შესახებ, თითქოს თქვენს მხრებზე ყოვლის მცოდნე თავი გაბიათ». ასეთ ცინიკურ, ყოვლად დამამცირებელ ჭკუის სწავლებას წარმოუდგენელია რომელიმე ოდნავ კულტურულ წრეში ადგილი დაურჩეს. აქნობამდე ჯგუფობრივ ნიადაგზე ერთგვარი კრიტიკის წარმოებით, ოდნავ მაინც შეიძლებოდა სინათლის შეტანა დიქტატურის მიერ შექმნილ სალიტერატურო ბურუსში. ეხლა ბერიამ და მის ერთგულმა წრემ შერეკეს დიდი და პატარა ერთ მთლიან კავშირში, თავზე დაადგენ და უკარნახებენ განსაკუთრებულ თემაზე წერას. ესა თუ ის მწერალი ხელშეკრულებით ეკვრის ამა თუ იმ საზოგადოებრივ ორგანიზაციას, ქარხნის დირექციას, ტრანსპორტს, კინო მრეწველობას, მისცეს მათ მხატვრული ნაწარმოები მათ მიერ დასახულ მიზნების გასამართლებლათ. მაგრამ აღებულ ვალდებულებათა შესრულება არ ხდება, ყველა შიშობს ვაი თუ ღირსეულათ ვერ გამოხატოს გაბატონებულ წრის სურვილები, კისერი არ მოიტეხოს და მავნეთა წრეში არ ამოყოს თავი. ამით აიხსნება უკანასკნელი წლის უილაჯობა, ერთ ადგილზე გაყინვა. ყველა თავს ირთობს მაქსიმ გორკის, მაიაკოვსკის შექებაზე, კლასიკოსების შესწავლაზე, ეჟოვის ხოტბის შესხმაზე. საკუთარი მხატვრული შემოქმედების ნაყოფი კი ნაკლები სჩანს. უკანასკნელი ექვსი თვის მანძილზე მიდის მზადება საოქტომბრო დღესასწაულის მართვა-მოკაზმვაზე. სალიტერატურო პრესა ქვა და გუნდას აყრის ავერბახ ბუაჩიძეებს. დღესასწაულობს სექტანტური სულის გადევნას მწერლობიდან, შემოქმედების თავისუფალ მწვერვალზე აყვანას. მაგრამ ზემო-ნათქვამიდან ჩვენ დავინახეთ სრულიად წინაამდეგი. იცვლება დეკორაცია, არსებითად უარესდება სამწერლო მუშაობის პირობები. სრულ მონობაში ვარდება მწერლის კალამი. და მის წინაშე ტრაღიზმით სავსე საკითხი სდგას: ან სრულ მორჩილებაში დაკნინება და სულის გათრევა, ან ფიზიკური განადგურება.

ლეისპირელი.

◆

პარტიაში

28 ნოემბერს შედგა პარიზის ს.-დ. ორგანიზაციის კრება. ამ კრებაზე ამხ. გრ. ურატაძემ წაიკითხა მეტათ საინტერესო მოხსენება—ნაროდნიკული (ხალხოსნური) მოძრაობა საქართველოში, დაწყებული მესამოცე წლებიდან მეოთხმოცდაათე წლებამდე. მოხსენებამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა დამსწრე ამხანაგებზე და გადასწყვიტეს მისი ცალკე წიგნათ დაბეჭდვა. მოხსენებაში მართლაც იმდენი საინტერესო და უცნობი მასალაა დაგროვილი, რომ ნათელყოფენ საქართველოში დაწყებულ ხალხოსნურ მოძრაობის გასულ ეტაპებს და მით შეაქვს დიდი შესწორება ამდენხანს მიღებულ წარმოდგენაში ამ მოძრაობაზე.

◆

ნ. რამიშვილის პანაშვიდი

12 დეკემბერს გადახდილ იქნა სამოქალაქო პანაშვიდი ამხ. ნოე რამიშვილის გარდაცვალებიდან შვიდი წლის თავის აღსანიშნავად. პანაშვიდს ხალხი ბლომად დაესწრო. სიტყვა წარმოსთქვა ამხ. მენაღარიშვილმა.

Leuville-sur-Orge. — *Imprimerie de Leuville*

Le Gérant : René Toussaint.